

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALMIŞ VE
NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNDE ALEKSİTİMİ, GENİŞ OTİZM
FENOTİPİ VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

MENEKŞE KARABOĞA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŐA

2020

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANISI ALMIŞ VE
NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN ÇOCUKLARIN
EBEVEYNLERİNDE ALEKSİTİMİ, GENİŞ OTİZM
FENOTİPİ VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

MENEŐE KARABOĞA

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŐMANI
YRD. DOÇ. DR. DENİZ ERGÜN

LEFKOŐA

2020

KABUL VE ONAY

Menekşe KARABOĞA tarafından hazırlanan “Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinde aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik düzeyinin karşılaştırılması” başlıklı bu çalışma, 16/01/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlik Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Yrd. Doç. Dr. Deniz Ergün (Danışman)

Yakın Doğu Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Ezgi Ulu (Başkan)

Yakın Doğu Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Gizem Öneri Uzun

Yakın Doğu Üniversitesi

Atatürk Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Prof. Dr. Mustafa SAĞSAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tarih: 17.01.2020

İmza:

Menekşe Karaboğa

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatımın zor bir parçası olan yüksek lisans dönemimin tez aşamasında bilgi birikimlerini benden esirgemeyen ve tez danışmanlığımı üstelenen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Deniz Ergün'e teşekkür ederim.

Başta Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümü Başkanı sayın Prof. Dr. Ebru Çakıcı ve değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Çakıcı'ya bu programın açılmasındaki emeklerinin yanı sıra süreci tamamlamama olanak sağladıkları için teşekkür ederim.

Varlığı ile kaygılarımdan arındığım manevi güç kaynağım olan ve her türlü desteğiyle güvenlerini benden esirgemeyen başta abim Rohat Karaboğa ve ablam Ruken Karaboğa olmak üzere aileme bana olan güven ve inançları için teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimde yanımda olan ve benden desteğini esirgemeyen özellikle tez sürecimde beni yalnız bırakmayan Şevval Deniz Bibilik'e destekleri için teşekkür ederim.

ÖZ
OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANIZI ALMIŞ
ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİ İLE NORMAL GELİŞİM
GÖSTEREN ÇOCUK EBEVEYNLERİNİN ALEKSİTİMİ GENİŞ
OTİZM FENOTİPİ VE TÜKENMİŞLİK DÜZEYLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI

Ebeveyn yaşamında, ciddi değişikliklere sebep olan normal gelişim göstermeyen çocuk sahibi olmak, ebeveynlerde birçok psikolojik etkiye sebep olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik düzeylerini araştırarak karşılaştırmaktır. Bu amaçla Mardin ilinin Kızıltepe ilçesinde bulunan rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı ve Kızıltepe devlet hastanesi çocuk psikiyatri polikliniğine başvurmuş çocuğu otizm spektrum bozukluğu tanısı almış 103 çocuk ebeveyniyle Mardin/Kızıltepe milli eğitim müdürlüğüne bağlı ilkokullarda öğrenim gören 84 normal gelişim gösteren çocuk ebeveyni araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılmayı gönüllü kabul eden ebeveynlere öncelikle sosyo-demografik bilgi formu ardından da Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAS), Otizm Spektrum Anketi (OSA) ve Maslach Tükenmişlik Envanteri (MTE) uygulanmıştır. Araştırmaya katılan iki grup arasında TAS genel puanı ve TAS alt ölçeklerinde fark olduğu saptanmıştır. Bunun yanında OSA genel puanı ve alt ölçek puanları ile MTE toplam puanı ile alt test puanları bakımından iki grup arasında anlamlı düzeyde fark bulunmuştur. Sonuç olarak normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleriyle OSB tanısı almış çocuk sahibi ebeveynleri aleksitimi geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik özellikleri bakımından birbirinden farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Aleksitimi, Geniş Otizm Fenotipi, Tükenmişlik, Ebeveynler

ABSTRACT
**A COMPERISON OF ALEXITYMIA, BROAD AUTISM
PHENOTYPE AND BURNOUT LEVELS IN THE PARENTS OF
THE CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER AND
DISPLAY NORMAL DEVELOPMENT**

Having non-normal physiologically growing children affects parental lives deeply and has many psychological effects on them. The aim of this study was to compare alexithymia, broad autismer phenotype and their burnout level of parents with children that are diagnosed with autism spectrum defects and children that show signs of normal development. For this purpose, 103 parents who were enrolled in rehabilitation centers in Kızıltepe, Mardin and applied to child psychiatry outpatient clinic of Kızıltepe State Hospital and whose children were diagnosed with autism spectrum disorder and as comparison group 84 parents with normal development children in primary schools in Mardin/ Kızıltepe National Education Directorate were included in the study. The sociodemographic data form was applied to the parents who volunteered to participate in the study, followed by the Toronto Alexithymia Scale (TAS), Autism Spectrum Survey (OSS) and Maslach Burnout Inventory (MBI). A statistically significant difference was found between two groups in the overall score and subscale scores of the TAS. In addition, there was a significant difference between the two groups in terms of OSS overall score and subscale scores and MBI total score and subtest scores. As a result, parents of children with normal development and parents with children diagnosed with ASD differ from each other in terms of their alexithymia, wide autism phenotype and burnout characteristics.

Keywords: Autism Spectrum Disorder, Alexithymia, Broad Autism Phenotype, Burnout, Parents

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
BİLDİRİM	
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
KISALTMALAR	ix
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	3
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5 Tanımlar	5
2. BÖLÜM	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1 Otizm Spektrum Bozukluğu	7
2.2. Otizm Spektrum Bozukluğu ve Ebeveynler	7
2.3. Aleksitimi	8
2.4 Aleksitimi ve OSB Ebeveynleri	8
2.5 Geniş Otizm Fenotipi (GOF)	9
2.6 Tükenmişlik	10
2.7 Tükenmişlik ve OSB Ebeveynleri	10
2.8 İlgili Araştırmalar	11
3. BÖLÜM	14
YÖNTEM	14
3.1 Araştırmanın Modeli	14

3.2 Evren ve Örneklem	14
3.3 Veri Toplama Araçları	14
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	14
3.3.2 Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAS)	15
3.3.3 Otizm Spektrum Anketi (OSA)	15
3.3.4 Maslach Tükenmişlik Envanteri (MTE)	15
3.4 Verilerin Toplanması.....	16
3.5 Verilerin Analizi	17
4. BÖLÜM.....	19
BULGULAR.....	19
5. BÖLÜM.....	35
TARTIŞMA	35
6. BÖLÜM.....	39
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	39
6.1 Sonuç	39
6.2 Öneriler	40
KAYNAKÇA	41
EKLER.....	52
EK-1 Aydınlatılmış Onam Formu	52
Ek-2 Bilgilendirilmiş Onam Formu	53
Ek-3 Kişisel Bilgi Formu	54
Ek-4: Toronto Aleksitimi Ölçeği.....	55
Ek-5: Otizm Spektrum Anketi	56
Ek-6: Maslach Tükenmişlik Envanteri	57
Ek-7: Ölçek İzinleri	58
ÖZGEÇMİŞ.....	61
İNTİHAL RAPORU	62
ETİK KURUL RAPORU.....	63

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Normal Dağılım, Basıklık, Çarpıklık Testi.....	18
Tablo 2. Demografik Özellikler.....	19
Tablo 3. Gruplara Göre Demografik Özelliklerinin Karşılaştırılması.....	22
Tablo 4. TAS Puanlarının Gruplara Göre Farklılaşma Durumu.....	24
Tablo 5. OSA genel Puanlarının Gruplara Göre Farklılaşma Durumu... 	26
Tablo 6. MTE Puanlarının Gruplara Göre Farklılaşma Durumu.....	27
Tablo 7. OSB Tanısı Almış çocuk ebeveynlerinin OSA, TAS, MTE Puanları Arasında Korelasyon Analizi.....	29

KISALTMALAR

AKT	: Aktaran
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi
APA	: Amerikan Psikiyatri Birliği
GOF	: Geniş Otizm Fenotipi
MTE	: Mslach Tükenmişlik Envanteri
OSA	: Otizm Spektrum Anketi
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu
SPSS	: Stastistical Package for Social Sciences
TAS	: Toronto Aleksitimi Ölçeği
VD	: Ve Diğerleri

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Ebeveyn olmak bireyler için farklı bir yaşam tarzı ve yeni sorumluluklar getirirken normal gelişim göstermeyen çocuğa sahip olmak ebeveynler için daha büyük bir sorumluluk getirmekte ve bu durum ebeveynlerde bir takım belirtilere sebep olabilmektedir. Normal gelişim göstermeyen çocuk sahibi ebeveynlerde görülen ruhsal belirtilerin çocuğun almış olduğu tanı özelliklerine göre değişiklik gösterdiği görülmüş, Otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı almış çocuk ailelerinde diğer gelişimsel bozukluk tanısı almış veya normal gelişim gösteren çocuk ailelerine göre farklılıklar olduğu saptanmıştır (Micali, Chakrabarti ve Fobmone, 2004; Bolton, Pickles, Murphy ve Rutter, 1998; akt. Öksüz, 2008).

OSB tanısı almış bireylerin ebeveynleriyle yapılan bir araştırmada ebeveynlerin aleksitimik özellikler sergiledikleri görülmüştür (Szatmari, Georgiades, Duku, Zwaigenbaum, Goldberg ve Bennett, 2008). Aleksitiminin nedenlerinden biri olan psikolojik kökenli aleksitimi, çocukluk çağı travmaları, sosyokültürel veya ailesel faktörlerden kaynaklı gelişebilir (Thompson, 2009). OSB tanısı almış çocuklarla normal gelişim gösteren çocukların anneleri değerlendirildiğinde OSB annelerinin aleksitimik özellikleri ve depresyon düzeyleri bakımından daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür (Korkmaz, 2017). Aleksitimi, Asperger sendromunun özelliklerinden birini oluşturan başkalarının duygularına olağan dışı yanıt verme ve sosyal duygusal ilişkilerin eksikliği gibi alanlarla benzerlik gösterirken OSB tanısı almış bireylerin %85' i hafif veya ileri düzeyde aleksitimik özellikler sergilemektedir (Thompson, 2009). Aleksitimi, geniş otizm fenotipinin (GOF) bir parçası olabilirken en azından orta düzeyde GOF' un özelliklerini taşımaktadır (Szatmari vd. 2008).

Bunun yanında OSB'li bireylerin yakınlarında da aleksitiminin yaygın olması OSB yakınlarında bulunan GOF' un bir unsuru olarak değerlendirilebilmekte ve OSB'de sosyal duygusal alanlarda yaşanan zorluklarla aleksitiminin bağlantılı olduğu görülmektedir (Szatmari, vd., 2008).

OSB tanısı almış bireylerin yakınlarıyla yapılan çalışmalarda aile üyelerinin %25 inde otizme benzer özelliklerin sergilendiği görülmüştür (Yücesoy, Özkan, Ergenekon, Çolak ve Kaya, 2016). OSB ebeveynleri, obsesif kompulsif bozukluk, şizofreni ve zihinsel engelli tanısı almış ebeveyn grubunda yer alan ebeveynlerden daha yüksek GOF özellikleri sergilemektedirler (Bölte, Knecht ve Poustka, 2007). OSB ebeveynlerinde GOF' un daha sık görülmesi ailesel geçişle ilgili olabileceğini düşündürmekle birlikte normal gelişim göstermeyen çocuk yetiştirmenin getirdiği çevresel faktörlerden kaynaklanma ihtimali de mevcuttur (Gerdt ve Bernier, 2011). Aynı şekilde aleksitiminin de tükenmişlik ve depresyon ile ilişkisinin araştırıldığı çalışmalar yürütülmekte ve bunların aleksitimi üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir (Bratis, Tselebis, Sikaras, Moulou, Giotakis ve Zoumakis, 2009) Bunların yanı sıra normal gelişim göstermeyen çocuk sahibi olmanın ve bundan kaynaklı değişen yaşam koşullarının bireylerde tükenmişlik düzeyini etkilediği düşünülebilir.

OSB anneleri, çocuklarında sosyal beceri bakımından düzelme görülse bile normal dağılıma istinaden daha stresli ve psikolojik olarak daha hassastırlar (Montes ve Halterman, 2007). OSB ebeveynleri ile diğer ebeveyn grupları karşılaştırıldığında OSB ebeveynlerinde %85 oranında ebeveynlik stresinin mevcut olduğu görülmüştür (Ingersol ve Hambrick, 2011) Bireydeki stres düzeyinin tükenmişliği yakından etkilediği düşünüldüğünde OSB ebeveynlerinde tükenmişliğin yüksek olacağı düşünülebilir. Aralarında OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin de bulunduğu engelli çocuk sahibi ebeveynler ile yapılan bir araştırma sonucunda çocuğun zihinsel engel düzeyi arttıkça tükenmişliğin arttığı görülmektedir (Cin, Aslan Aydın ve Arı, 2017). Benzer şekilde OSB anneleriyle yapılan bir çalışmada çocuğun otizm belirtileri sergileme düzeyi arttıkça annelerde tükenmişliğin arttığı görülmüştür (Tunçel, 2017).

Ayrıca özellikle duygusal tükenmişlik ve duyarsızlaşmanın görüldüğü, yeterli düzeyde sosyal destek almayan kişilerde aleksitimik belirtilerin yüksek olduğu ifade edilmiştir (Bratis, vd., 2009).

1.1 Problem Durumu

OSB tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin öncelikle sosyal yaşantılarında ve aile yaşantılarında değişiklikler meydana gelir. Çocuğun sınırlı ilgi alanları, streotipik davranışları, iletişimsel ve sosyal açıdan gerilikleri ebeveynlerde çökkünlüklere sebep olur (Öztürk ve Uluşahin, 2016).

Otizmin temel özellikleri göz önüne alındığında öncelikle sosyal ve iletişimsel becerilerdeki yetersizliklerin belirlenip bunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır (Aydın ve Saraç, 2014). Sosyal becerilerin temelinde ise bireyin duyguları anlama ve söze dökme becerisi yer almaktadır (Saymaz, 2008). OSB tanısı almış bireylerin ebeveynlerinde sosyal beceri alanında otizme benzer özellikler sergilendiği düşünüldüğünde aleksitimik özellikler ve duyguları tanıma konusunda da yetersizliklerin olabileceği düşünülmektedir (Özener, 2016).

OSB ebeveynlerinin otizme benzer özellikler sergileme durumları değerlendirildiğinde normal gelişim gösteren veya başka bir gelişimsel bozukluğa sahip çocuk ebeveynlerine göre sosyal beceriler ve iletişim alanlarında sıkıntılar yaşadıkları ve babaların dikkati kaydırabilme ve hayal gücü alanlarında annelere oranla yetersizlik yaşadıkları görülmektedir (Özener, 2016; Hasegawa, Kikuchi, Yoshimura, Hiraishi, Munosue, vd. 2014; Aydın ve Saraç 2014).

Öte yandan bireylerin duygu durumunu ve sosyal faaliyetlerini yakından etkileyen tükenmişlik durumu tanı almış çocuğun gelişimi açısından oldukça önemlidir. OSB tanısı almış çocukların annelerinde duygusal tükenmişliğin tanı alan çocuğun semptomları sergileme düzeyi bakımından yüksek olduğu belirlenmiştir (Tunçel, 2017).

Bundan dolayı bu çalışmada OSB tanısı almış çocuk ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri arasındaki Aleksitimi, GOF ve Tükenmişlik düzeyleri karşılaştırılmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerinde otizme benzer özellikler sergileme eğilimlerinin normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinkinden farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek; OSB tanısı almış ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinde temelde duygu yoksunluğu olarak bilinen aleksitimi özelliklerinin ne düzeyde farklılaştığını saptamak ve ebeveynlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılmasıdır. Araştırmanın amacı doğrultusunda cevabı aranan sorular (alt amaçlar) şu şekildedir:

- 1) Katılımcılar, aleksitimik düzeyleri bakımından farklılık göstermekte midir?
- 2) Katılımcılar, geniş otizm fenotipi bakımından farklılık göstermekte midir?
- 3) Katılımcılar tükenmişlik düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
- 4) Katılımcılara uygulanan Toronto aleksitimi ölçeği, otizm spektrum anketi ve maslach tükenmişlik envanteri puanları arasında bir ilişki var mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Aile kavramı, anne-baba ve kardeşlerden oluşan, karşılıklı etkileşim sonucu birbirini etkileyen bir alt sistem olarak tanımlanmakta ve çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanması ailenin temel işlevlerinden birini oluşturmaktadır (Öngider, 2013).

Normal gelişim gösteren veya herhangi bir gelişimsel bozukluğu bulunan çocuklar özellikle erken çocukluk döneminde ebeveynlerine bağımlı yaşadığından dolayı öğrenmelerinin büyük bir bölümünü doğal aile ortamından edinmektedirler. Bu bağlamda ebeveynler başta olmak üzere ailenin tanı almış çocuğa karşı tutumu ve desteği çocuğun gelişimi açısından oldukça önemlidir.

Henüz nedeni tam olarak bilinmeyen OSB'nin, ebeveynlerde ki aleksitimi ve GOF özelliklerinin normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleriyle karşılaştırılmasıyla ebeveynlerdeki bu özelliklerin normal gelişim göstermeyen bir çocuk yetiştirmenin getirdiği zorluklar ile tükenmişlik düzeyleriyle anlamlı bir ilişkisi olup olmadığını saptamak bu araştırma için büyük bir öneme sahipken; araştırma sonucunda OSB tanısı almış bireylerin ebeveynlerine yönelik uygulanabilecek müdahale ve eğitim programlarının düzenlenmesi araştırma sonucu için büyük bir öneme sahiptir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın örneklemini olasılığa dayanmayan örneklem ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmaya dahil olacak örneklemin Mardin'in Kızıltepe ilçesinde yer alan rehabilitasyon merkezlerinde öğrenim gören OSB tanısı almış çocukların ebeveynleri ile Kızıltepe devlet hastanesi çocuk psikiyatri polikliniğine başvuran çocuğu OSB tanısı almış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan ebeveynleri ile sınırlıdır.

Araştırma Toronto Aleksitimi ölçeği (TAS), Otizm Spektrum Anketi (OSA), Maslach Tükenmişlik Envanteri (MTE) ile çalışmayı yapan araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ile sınırlıdır.

Araştırma, dağıtılan anket formlarını sağlıklı ve problemsiz şekilde geri veren bireylerin yanıtlarının oluşturduğu verilerle sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB): OSB Amerikan psikiyatri birliği (APA, 2014) tarafından, toplumsal iletişim ve etkileşimde görülen eksiklikler bütünü olarak tanımlanırken; Budak (2003) tarafından, 3 yaşına kadar ortaya çıkan çevreye tepkisizlik, sözlü veya sözsüz iletişim güçlükleri ve stereotipik davranışlarla karakterize gelişimsel, nörolojik bir hastalık olarak tanımlanmıştır.

Aleksitimi: Temelde kişinin duyguları tanıma, adlandırma ve bu duygularını söze dökmeye güçlük çekme durumu olarak tanımlanmaktadır (Aygen 2011). Işık, Yıldırım, Boysan ve Murat (2017) aleksitimi, kişinin duygularına yabancı bir şekilde bu duygularının farkındalığını kazanmadan yaşaması olarak tanımlamışlardır.

Geniş Otizm Fenotipi (GOF): Bireyde görülen otizme benzer özellikler olarak nitelendirilebilir. GOF' a sahip bireylerin sosyal ilişkilerinde gizli eksiklikler görülürken bu eksikliklere erken dönemlerde kendini göstermeyen dil eksiklikleri, göz teması, gülümseme alanlarında da rastlanabilmekte, bu özellikleri taşıyan kişiler yakın arkadaşlık ilişkileri kurma gereksinimi duymazken kendilerini daha düşük nitelikte ve az sayıda kişi ile ilişki kurarak gösterirler (Küçük, Ulaş, Yaylacı ve Miral, 2018).

Tükenmişlik: Bireyin yaşamında devamlılık gösteren ve farklı dönemlerde ortaya çıkan kişinin çalışma ve görev alanlarında yaşadığı duygusal tepkilerdir (Silah, 2005). Maslach (2003) ise tükenmişliği, çalışma ortamında stres düzeyini arttıran unsurlar sonucu gelişen ve bu unsurlara karşı ortaya çıkan uzun süreli psikolojik bir sendrom olarak tanımlamıştır. Tükenmişlik bu açıdan değerlendirildiğinde stres sonucu zihinsel işlevlerin yavaşlaması, psikolojik problemlerin artışı ile de yakından ilgilidir (Silah, 2005). Tükenmişlik temelde üç boyuttan oluşmaktadır bunlar öncelikle duygusal tükenmişlik ile dikkat çeker.

Duygusal tükenmişlik, var olan durumun bireysel ve stres boyutunu temsil ederken, bireyin duygusal kaynaklarındaki azalmayı veya tükenmişliği göstermektedir bunun yanında duyarsızlaşma, kişinin etrafındaki insanlara hatta daha çok müşterilere karşı aşağılayıcı, olumsuz duygu ve tutumlarını göstermektedir. Son olarak üçüncü boyutu oluşturan kişisel başarının azalması ise bireyin kendini olumsuz değerlendirme ve olumsuz nitelendirme yönelimini kapsamaktadır. (Budak ve Sürgevil, 2005; Elçi, 2004; Yıldırım ve İçerli, 2010).

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Otizm Spektrum Bozukluğu

Genellikle erken çocukluk döneminde görülmeye başlayan OSB; bireyin iletişim, sosyalleşme ve motor davranışlarıyla karakterize nörogelişimsel bir bozukluktur (Morrison 2014). OSB diğer gelişimsel bozukluklardan farklı olarak neden kaynaklı geliştiği net olarak bilinmemesiyle birlikte, genetik ve çevresel etmenlerin etkisi de değerlendirilmektedir.

Fombonne'nin 2009 yılında çeşitli ülkelerdeki otizm yaygınlığını değerlendirdiği çalışmasında son yıllarda otizm yaygınlığının 10000' de 20 olduğu ve erkeklerde bu oranın kızlara göre 4'e bir daha fazla olduğu belirlenmiştir.

OSB'nin oluş nedenleri ile ilgili görüşler değişiklikler gösterse de günümüzde herhangi bir laboratuvar testi ile gösterilebilen tanısal bir gösterge bulunmamakta, ancak bazı çalışmalar otizmin gelişiminde nörobiyolojik ve kalıtsal özelliklerin etkili olduğunu kanıtlar niteliktedir (Öztürk ve Uluşahin, 2016).

2.2. Otizm Spektrum Bozukluğu ve Ebeveynler

Çoğunlukla kendilerine bağımlı gelişim gösteren bir çocuğa sahip olan ebeveynler birçok zorluk yaşamalarıyla birlikte, çocuğun tanı ve tedavisi açısından oldukça büyük bir rol üstlenmektedirler. Yapılan araştırmalarda OSB tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin farklı bir gelişimsel bozukluğu olan çocuk ebeveynlerinden farklı özellikler sergiledikleri görülmüştür. Bu bağlamda OSB tanısı almış annelerin sosyal beceri alanında zihinsel engelli çocukların

annelerine göre yetersizlik yaşadığı görülmüştür (Özener, 2016). Öte yandan OSB ebeveynlerinin otizme benzer özellikler taşıma düzeyleri cinsiyet değişkeni üzerinde değerlendirildiğinde babaların dikkati kaydırabilme ve hayal gücü alanlarında annelere oranla yetersizlik yaşadıkları görülmüştür (Hasegawa vd., 2014; Aydın ve Saraç, 2014). Tüm bunlar göz önüne alındığında OSB tanısı almış çocukların ebeveynlerine yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi ve tanı alan çocuğun desteklenmesine yönelik çalışmalara doğru bir şekilde katılım göstermelerinin önemli olduğu düşünülmektedir.

2.3. Aleksitimi

Aleksitimi kelimesi, Yunanca kökenli bir kelime olup a; yok, lexis; söz, thymos ise duygu anlamına gelmektedir. Bu açıdan kelime Türkçeye çevrildiğinde duygular için söz yokluğu anlamı ortaya çıkmaktadır (Dereboy, 1990). Bu kavram ilk etapta sadece psikosomatik hastaların belirtileri üzerinde durularak kavramsallaştırılmış olsa da yapılan araştırmalar sonucu herhangi bir rahatsızlığı bulunmayan kişilerde de aleksitimik özelliklerin sergilenebildiği görülmüştür (Taylor, Bagby ve Parker, 1997; Koçak, 2002). Duyguları tanıyıp söze dökmeye güçlük yaşanması beraberinde bir takım iletişim problemlerini de getirebilecek niteliktedir. Nitekim, kişilerarası ilişkilerde başarılı olmanın ön koşullarından biri, bireyin kendi duygularının yanı sıra etkileşim içinde olduğu insanların duygularını anlama ve ifade edebilme yetisine sahip olmasıdır (Koçak, 2002).

2.4 Aleksitimi ve OSB Ebeveynleri

Temelde kendi duygularını tanıma ve adlandırma konusunda zorluk yaşayan aleksitimik bireylerde bu durum, etrafındakilerin duygularını anlama konusunda da zorluklar yaşanmasını beraberinde getirmektedir (Szatmari, vd., 2008).

OSB tanısı almış bireylerin ebeveynleriyle yapılan bazı araştırmalarda OSB ebeveynlerinde aleksitimik özelliklerin görüldüğü saptanmıştır (Szatmari, vd., 2008). Fakat OSB ebeveynlerinde aleksitimik özellikler sergileme düzeylerine

bakıldığında cinsiyetler arasında herhangi bir fark görülmemiştir (Aydın ve Saraç 2014). Literatürdeki diğer çalışmalara bakıldığında anne ve babaların duyguları tanıyıp ifade etme düzeyleri karşılaştırıldığında normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin OSB ebeveynlerinden daha yüksek başarı sergiledikleri görülmüştür (Baronn-Cohen, Hammer,1997; Palermo, Pascualetti, Barbati, Intelligente, Rossini 2006). Bunun dışında OSB ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin aleksitimik özellikler sergileme bakımından herhangi bir farkın saptanmadığı çalışmalar da mevcuttur (Öksüz, 2008; Işık, Yıldırım ve Boysan, 2017; Abazari, 2016).

2.5 Geniş Otizm Fenotipi (GOF)

Otizme benzer özelliklerin daha hafif düzeyde sergilenmesi, düşük iletişim yeteneği, toplumsal beceri gibi alanların tanımlandığı bir terimdir (Küçük, Ulaş, Yaylacı ve Miral, 2018). GOF' a sahip bireylerin sosyal ilişkilerinde gizli eksiklikler görülürken bu eksikliklere erken dönemlerde kendini göstermeyen dil eksiklikleri, göz teması, gülümseme alanlarında da rastlanabilmekte, bu özellikleri taşıyan kişiler yakın arkadaşlık ilişkileri kurma gereksinimi duymazken kendilerini daha düşük nitelikte ve az sayıda kişi ile ilişki kurarak gösterirler (Küçük, Ulaş, Yaylacı ve Miral, 2018). OSB tanısı almış bireylerin akrabalarında da bu özelliklerin sergilendiği görülmüştür (Rutter 2000; Constantino, Lajonchere, Lutz, Gray, Abbacchi, vd., 2006).

OSB tanısı almış bireylerin yakınlarıyla yapılan çalışmalarda aile üyelerinin %25 inde otizme benzer özelliklerin sergilendiği görülmüştür (Yücesoy, vd. 2016). Bu anlamda henüz neden kaynaklı geliştiği bilinmeyen OSB 'nin genetik yönünün araştırılması gerektiği düşünülmüştür. OSB ebeveynlerinin özelliklerini incelemeye yönelik yapılan bir çalışmada Wolff, Narayan ve Moyes (1988) OSB ebeveynlerinin Zihinsel engelli bireylerin ebeveynlerine göre empati, sosyal iletişim ve görüşmeciyeye uyum sağlama konusunda zorluk yaşadıklarını saptamıştır. Yine OSB ve zihinsel engelli tanısı almış bireylerin anneleriyle yapılan çalışmada zihinsel engelli tanısı almış bireylerin annelerinde OSB annelerine göre sosyal beceri alanında yüksek puan aldığı görülmüştür (Özener, 2016).

2.6 Tükenmişlik

Bireyin yaşam koşullarının değişmesine uyum sağlama sürecinde gösterdiği fizyolojik tepkiler stres olarak tanımlanmaktadır (Akgün, 2014). Ebeveyn olmak beraberinde yeni bir yaşayış biçimi ve farklı sorumluluklarda getirdiğinden dolayı ebeveynlerin strese maruz kalması beklenmekte, bununla birlikte normal gelişim göstermeyen bir çocuğa sahip olmak, yaşam boyu ebeveyne bağımlılığı getirebileceğinden dolayı ebeveynlerin stres faktörlerini yükselten bir durum olduğu düşünülebilir. Şahin ve Bedük (2019) banka çalışanlarıyla yaptıkları araştırmada iş stresinin yükseldikçe kişi de tükenmişlik durumunun da yükseldiğini belirlemişlerdir. Bu açıdan bakıldığında strese maruz kalmanın tükenmişliği etkilediği ve tetiklediği düşünülebilir.

Tükenmişlik kavramı ilk defa 1974 yılında Freudenberger tarafından kullanılsa da Freudenberger' den sonra bugünkü anlamıyla ilk defa Maslach tarafından personel tükenmişliğini ele alınmıştır (Elçi, 2004). Maslach (1982) tükenmişlik sendromunu; duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve kişisel başarının düşmesi olarak üç alanda incelemiştir.

2.7 Tükenmişlik ve OSB Ebeveynleri

OSB herhangi bir laboratuvar testle veya yöntemle belirlenemeyen bir bozukluktur (Öztürk, Uluşahin, 2016) bundan dolayı OSB tanısının konma süreci diğer gelişimsel bozukluklara göre uzayabilmekte ve bu durum da aile için hem maddi hem de manevi yönden birçok hasara sebep olabilmektedir, bu hasar tanı sürecinin uzayabilmesinin dışında bozukluğun neden kaynaklandığının belirsizliği ve çoğu zaman ne yapılmasıyla ilgili yeterince bilgi verilmemesinden kaynaklı olarak da tetiklenebilmektedir (Yücesoy, vd., 2016). Kurşun (2018), OSB tanısı almış çocukların annelerin stres düzeylerinin normal gelişim gösteren çocukların annelerine oranla yüksek olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde çoğunluğu OSB annelerinden oluşan, normal gelişim göstermeyen çocuğa sahip anneler ile normal gelişim gösteren çocukların anneleri karşılaştırıldığında normal gelişim göstermeyen çocuğu olan annelerin anksiyete düzeylerinin belirgin bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır (Uğuz, Fevziye, Yazgan İnanç, Çolakkadıoğlu 2004). Bunun

yanında OSB tanısı almış çocuğun ağırlık düzeyi bakımından da ebeveynlerdeki tükenmişlik düzeyleri arasında farklılık olduğu saptanmıştır (Tunçel, 2017).

2.8 İlgili Araştırmalar

OSB tanısı almış ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinde aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik ile ilgili literatür incelendiğinde; OSB tanısı almış ve normal gelişim gösteren çocukların aileleriyle yapılan bir çalışmada ailelere duyguları temsil eden bir takım görseller gösterilerek tanımlamaları istenmiştir. Deney sonunda OSB ailelerinin normal gelişim gösteren aile bireyelerine göre daha düşük performans sergiledikleri görülmüştür (Palermo vd., 2006).

Szatmari ve diğerleri (2008), OSB ebeveynlerinde aleksitimi düzeyinin diğer gelişimsel bozukluklara ve toplum geneline göre daha yaygın olduğunu saptamışlardır.

Bunun yanında Öksüz (2008), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleriyle OSB tanısı almış çocuk ebeveynleri arasında aleksitimik özellikler bakımından herhangi bir fark saptamamış, ebeveynlerin depresyon düzeyleri ve aleksitimi bakımından da herhangi bir ilişki olmadığını belirtmiştir.

Öte yandan OSB tanısı almış çocukların annelerinde görülen aleksitimi düzeyinin çocuğun eğitim almaya başlama yaşı, çevreden gelen sosyal destek ve tükenmişlik seviyesiyle ilişkili olduğu, çocuğun eğitim almaya başlama yaşı yükseldikçe aleksitimi düzeyinin yükseldiği, ailede koruyucu etkenlerin azlığı ve tükenmişliğin yüksek olmasıyla da annelerdeki aleksitimik özelliklerinin belirginleşmeye başladığı görülmüştür (Aygen, 2011).

Başka bir çalışmada, OSB ebeveynlerinde aleksitimi değerlendirildiğinde, ebeveynler tarafından duyguları algılamada belirgin güçlükler yaşandığı görülmüştür (Adaklı-Erol, 2013).

Zihinsel engeli bulunan çocuğa sahip ebeveynlerin, yaşam doyumları ve aleksitimik özelliklerinin birbiriyle bağlantılı olduğu ve annelerin babalara göre yaşam doyumu bakımından daha düşük, aleksitimik özellikler bakımından

yüksek performans sergiledikleri, yaşam doyumu düştükçe aleksitimik özelliklerin yükseldiği, ayrıca bu durumun eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi değişkenlerden de etkilendiği görülmüştür (Genç, 2015).

Normal gelişim göstermeyen çocuk anneleriyle yapılan bir diğer çalışmada ise OSB anneleri ile zihinsel engelli çocuk anneleri değerlendirilmiş ve annelerinin aleksitimik özellikler sergileme bakımından herhangi bir farklılık sergilemediği görülmüştür (Tanrıverdi, 2017).

Bunun dışında otizme benzer özellikler sergileme, GOF olarak açıklanmakta ve OSB tanısı almış bireylerin akrabalarında da bu özelliklerin sergilendiği görülmektedir (Rutter 2000; Constantino vd. 2006).

Ayrıca, OSB yakınlarının %25 inde GOF olduğu söylenmektedir (Baykara, Gencer, İlkın, Miral, 2008; Yücesoy, vd., 2016).

OSB alt grupları ve kontrol grubuyla yapılan bir çalışmada ebeveynlere OSA uygulanmış ve OSB ebeveynlerinde sosyal beceriler, iletişim ve toplam OSA puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır (Kadak, 2011).

Hasegawa ve diğerleri ise (2014), OSB ebeveynlerinin normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerine göre iletişim ve sosyal beceriler alanında yetersizlik yaşadıklarını saptamışlardır.

Bunun yanında OSB ebeveynlerinin otizme benzer özellikler sergileme düzeyleri cinsiyet değişkeni üzerinde değerlendirildiğinde babaların dikkati kaydırabilme ve hayal gücü alanlarında annelere oranla yetersizlik yaşadıkları görülmüştür (Aydın ve Saraç 20014). Bunun yanında Özener (2016), OSB tanılı çocuğa sahip annelerin sosyal becerilerinin zihinsel engelli çocuk sahibi annelerinkinden düşük olduğunu ortaya koymuştur. Duygun, (2001) zihinsel engelli çocukların annelerinde normal gelişim gösteren çocukların annelerine göre tükenmişliğin yüksek olduğunu ayrıca sosyal destek arayışının bu durumu yakından etkilediğini, başa çıkma stratejilerinden biri olan sosyal destek arayışında bulunmayan annelerin tükenmişlik yaşamaya daha yatkın olduğunu saptamıştır. OSB ebeveynlerinde tükenmişlik değerlendirildiğinde, annelerin babalara göre duygusal tükenmişlik skorlarının yüksek olduğu görülmüştür (Elçi, 2004). Bunun yanında bazı araştırmalarda çocuğun engel

durumundan çok ebeveynlerin demografik bilgilerinin tükenmişlik açısından belirleyici olduğu görülmüştür (Çengelci, 2009). OSB tanısı almış çocukların annelerinde duygusal tükenmişliğin çocuğun OSB şiddetine göre farklılık gösterdiği saptanmıştır (Tunçel 2017).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu çalışmada amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak katılımcılara ulaşılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Mardin ilinin Kızıltepe ilçesinde çocuğu OSB tanısı almış çocukların ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Evren, çocuğu OSB tanısı almış ebeveynler ile çocuğu normal gelişim gösteren ebeveynler olarak iki alt tabakaya ayrılmıştır. Örneklem sayısı evreni bilinmeyen örneklem yöntemiyle 187 kişiden oluşmuştur. Çocuğunda OSB tanısı olan ve Mardin iline bağlı Kızıltepe ilçesinde yer alan rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı çocuk ebeveynleri ile, Kızıltepe devlet hastanesi çocuk psikiyatri polikliniğine başvuran, çocuğu OSB tanısı almış ebeveynler arasından çalışmaya katılmayı kabul eden 187 kişiden oluşmuştur.

3.3 Veri Toplama Araçları

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda katılımcıların yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu ve ekonomik düzeylerini belirlemeye yönelik bazı sorular yer almaktadır. Kişisel bilgi formunda katılımcıların kimlik bilgilerini açığa çıkaracak sorular yer almamaktadır.

3.3.2 Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAS)

Toronto aleksitimi ölçeği, Bagby ve diğerleri tarafından (1994) geliştirilmiş, 1-5 arasında puanlanmakta (hiçbir zaman: 1, nadiren: 2, bazen: 3, sık sık: 4, her zaman: 5) ve üç alt testten oluşmaktadır, bunlar duyguları tanımada, duyguları söze dökmede ve dışa dönük düşünmede güçlük alt ölçeklerini oluşturmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Güleç ve arkadaşları (2009) tarafından yapılmış ve yapılan analizler sonucunda Türkiye örnekleme değerlendirilerek ölçeğin Türkçeye geçerlilik ve güvenilirliği saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .65 ve test tekrar test güvenilirliği ise .70 olarak belirlenmiştir (Oktay, 2010). Bu çalışmadaki cronbach alpha değeri 0.758 olarak yüksek bulunmuştur.

3.3.3 Otizm Spektrum Anketi (OSA)

Yetişkin bireylerin otizme yatkınlığını ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir öz bildirim ölçeğidir. OSA; sosyal beceri, dikkati kaydırabilme, ayrıntıya dikkat etme, iletişim ve hayal gücünden oluşan beş farklı alanı değerlendirmektedir. OSA toplam 50 maddelik sorudan oluşmaktayken bu alanlarda yetersizlik görülmesi halinde bireyin yapısında anormallik olduğu varsayılmaktadır (Baron-Cohen, Wheelwright, Skinner, Martin, Clubley 2001). Otizm spektrum anketinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Köse, Bora, Erermiş, Özbaran, Bildik, Aydın tarafından 2013 yılında yapılmıştır. Yapılan uyarlama çalışmasında Anketin test tekrar test güvenilirlik katsayısı 0.72 olarak saptanmış, anketin iç tutarlılığı değerlendirildiğinde Cronbach alfa katsayısı 0.64 bulunmuştur (Köse vd., 2013). Bu çalışmadaki cronbach alpha değeri 0.846 olarak yüksek bulunmuştur.

3.3.4 Maslach Tükenmişlik Envanteri (MTE)

Toplam 22 maddeden oluşan MTE; duygusal tükenmişlik, kişisel başarı hissinde azalma ve duyarsızlaşma olmak üzere üç alt testten oluşmaktadır (Maslach ve Jackson 1981). MTE' nin Türkçe' ye uyarlanması 1992 Yılında Ergin tarafından yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı Türk örnekleminde duygusal

tükenme boyutunda .83, kişisel başarı boyutunda .72, duyarsızlaşma boyutunda .65 olarak belirlenirken Test Tekrar Test değerleri Türkiye örneğinde duygusal tükenme boyutunda .83, kişisel başarı boyutunda .67, duyarsızlaşma boyutunda ise .72 olarak belirlenmiştir (Ergin1992). Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin zihinsel engelli çocukların annelerine uyarlanma çalışması Duygun ve Sezgin (2001) tarafından yapılmış ve cronbach alpha değeri .80 olarak görülmüştür. MTE 5'li likert tipli olup 0 ile 4 puan arasında derecelendirilmektedir (hiçbir zaman= 0 çok nadir= 1 bazen= 2 çoğu zaman= 3 her zaman= 4). Bu çalışmadaki cronbach alpha değeri, 0.822 olarak yüksek bulunmuştur.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplama sürecinde izlenen sıra şu şekildedir:

Verileri toplamada kullanılan araçları uyarlayan kişilerden izin istenmiştir. Alınan izinler Ek-7'de belirtilmiştir. Yakın Doğu Üniversitesi Etik Kurulundan çalışma izni alınmıştır. Mardin iline bağlı Kızıltepe ilçesinde 6 ayrı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri kurum yöneticilerinden izin alınarak, çocuğuna hastane sağlık raporlarında otizm spektrum bozukluğu tanısı konmuş toplamda 82 gönüllü ebeveyn ile Kızıltepe Devlet Hastanesi Çocuk Psikiyatri polikliniğine başvuran çocuğu otizm spektrum bozukluğu tanısı almış araştırmaya katılmaya gönüllü olan toplamda 21 ebeveyn ile iletişime geçilmiştir. Araştırmanın örneklemini için seçilen katılımcılara ulaşılmış gereken açıklamalar yapılmış ve onayları alınarak ölçek bataryasına erişimleri sağlanmıştır. Uygulama yapılmadan önce katılımcılara bilgilendirme ve aydınlatılmış onam formunda (Ek-1, Ek-2) araştırmanın ne amaçla yapıldığı, verilen ölçek ve formların neleri ölçtüğü, verilecek cevapların gizli kalacağı bilgisi verilmiş, araştırmadan elde edilecek verilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı, katılımcıların kimlik bilgilerinin yer almayacağı bilgisi verilmiş olup; öneri, görüş ve şikayeti olan katılımcılara istediklerinde iletişime geçebilmeleri için araştırmacının iletişim bilgileri verilmiştir. Tüm bu işlemlerden sonra toplamda 103 OSB tanısı almış çocuk ebeveyni ile 84

normal gelişim gösteren çocuk ebeveyni olmak üzere toplamda 187 kişiden veri toplanmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmek amacıyla istatistiksel yöntemler olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır.

Tablo 1.*Normal Dağılım, Basıklık, Çarpıklık Testi*

	Kurtosis	Skewness	Kolmogorov- Smirnov Z	p
Sosyal beceri	-0,602	0,185	1,858	0,002
Dikkati kaydırabilme	0,130	0,397	2,405	0,000
Ayrıntıya dikkat etme	-0,340	-0,027	1,586	0,013
İletişim	-0,853	0,281	2,116	0,000
Hayal gücü	0,240	0,426	2,090	0,000
Otizm spektrum anketi toplam	-0,201	0,072	0,869	0,437
Duygularını tanımada güçlük	-0,565	0,413	1,439	0,032
Duyguları söze dökmeye güçlük	-0,243	0,285	1,222	0,101
Dışa dönük düşünme	0,921	-0,346	1,092	0,184
Toronto aleksitimi toplam	-0,303	0,154	0,969	0,305
Duygusal tükenmişlik	0,539	0,762	1,437	0,032
Duyarsızlaşma	-0,337	0,738	1,950	0,001
Düşük kişisel başarı hissi	0,412	-0,022	1,722	0,005
Maslach tükenmişlik genel	0,067	0,715	1,385	0,043

İlgili literatür incelendiğinde değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +1.5 ile -1.5 (Tabachnick ve Fidell, 2013), +2.0 ile -2.0 (George, ve Mallery, 2010) arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir. Büyük sayılar kanunu ve merkezi limit teoremine göre örneklem olarak (N=187) yeterli seviyede olmasından dolayı dağılımın normal olduğu varsayılarak analizlere devam edilmiştir (Harwiki, 2013, s.879; İnal ve Günay, 1993; Johnson ve Wichern, 2002).

OSB tanısı alan çocuk ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri arasında tanımlayıcı özelliklerin karşılaştırılması ki-kare analizi ile yapılmış, iki grup arasında ölçeklerin karşılaştırılması t-testi ile yapılmıştır. Ölçek puanları arasındaki ilişkiler pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü amacıyla, araştırmaya katılan katılımcılardan ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

Tablo 2.

Demografik Özellikler

Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş		
30 Ve Altı	79	42,2
31-40	82	43,9
41 Ve Üzeri	26	13,9
Cinsiyet		
Kadın	127	67,9
Erkek	60	32,1
Eğitim Düzeyi		
Okul Bitirmedi	10	5,3
İlkokul	26	13,9
Ortaokul	15	8,0
Lise	67	35,8
Üniversite Ve Üzeri	69	36,9
Eş Eğitim Düzeyi		
Okul Bitirmedi	7	3,7
İlkokul	29	15,5
Ortaokul	37	19,8
Lise	47	25,1
Üniversite Ve Üzeri	67	35,8
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	96	51,3
Çalışmıyor	91	48,7
Aylık Gelir Düzeyi		
2020 Ve Altı	67	35,8

2500-3000	72	38,5
3001-4000	21	11,2
4001-5000	16	8,6
5001 Ve Üzeri	11	5,9
Çocuk Sayısı		
1-2	93	49,7
3 Ve Üzeri	94	50,3
Otizm Spectrum Bozukluğu Tanı Süresi		
5 Yıl Ve Altı	75	72,8
6 Yıl Ve Üzeri	28	27,2
Tanı Almış Başka Çocuk Durumu		
Yok	100	97,1
Var	3	2,9
Özel Eğitim Süresi		
5 Yıl Ve Altı	82	79,6
6 Yıl Ve Üzeri	21	20,4
Çocuk Bakımıyla En İlgilenen Kişi		
Anne	122	65,2
Baba	3	1,6
Anne-baba	33	17,6
Diğer	29	15,5

Tablo 2 kapsamında araştırmaya katılan OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin sosyo-demografik bilgilerinin dağılımları değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular katılımcılardan 79'unun (%42, 2) 30 yaş ve altı, 82'sinin (%43, 9) 31- 40 yaş arası, 26'sinin (%13, 9) ise 41 yaş ve üzeri olarak dağılım gösterdiği görülmüştür ve araştırmaya katılan bireylerin, 127'sinin (%67, 9) kadın, 60'ının (%32,1) ise erkek olarak dağılım gösterdiği görülmüştür.

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim düzeyleri değerlendirildiğinde 10'u (%5, 3) okul bitirmedi, 26'sı (%13, 9) ilkokul, 15'i (%8, 0) Ortaokul, 67'si (%35, 8) lise mezunu, 69'u (%36, 9) üniversite ve üzeri olarak dağılım göstermektedir. Bunun yanında araştırmaya katılanların eş eğitim düzeyleri ise 7'si (%3,7) okul bitirmedi, 29'u (%15, 5) ilkokul mezunu, 37'si (%19, 8) ortaokul mezunu, 47'si (%25,1) lise mezunu, 67'si (%35, 8) üniversite ve üzeridir.

Araştırmaya katılan katılımcıların çalışma durumuna bakıldığında 96'sı (%51,3) çalışıyor, 91'i (%48,7) çalışmıyor olarak dağılım göstermekteyken aylık gelir düzeyleri değerlendirildiğinde, 67'sinin (%35, 8) 2020 ve altı, 72'sinin (%38, 5) 2500- 3000, 21'i nin (%11, 2) 3001- 4000, 16' sının (%8, 6) 4001- 5000, 11' inin (%5, 9) ise 5001 ve üzeri gelire sahip olduğu görülmektedir. Bunun yanında araştırmaya katılanların çocuk sayısına göre 93' ü (%49, 7) 1- 2, 94' ünün (%50, 3) 3 ve üzeri çocuğa sahip olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocuklarının OSB tanısı alma süresine göre 75' inin (%72, 8) 5 yıl ve altı, 28' inin (%27, 2) 6 yıl ve üzeri olarak dağılım gösterdiği görülmüştür ve tanı almış başka çocuk durumuna göre 100 katılımcının (%97, 1) tanı alan başka çocuğunun olmadığı, 3' ünün (%2, 9) ise tanı alan başka çocuğa sahip oldukları görülmüştür.

OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin çocuklarının özel eğitim alma süresine bakıldığında 82' sinin (%79, 6) 5 yıl ve altı, 21' inin (%20, 4) 6 yıl ve üzeri olarak dağılım gösterdiği görülmüştür. Bunun yanında çocuk bakımıyla en çok ilgilenen kişiye göre değerlendirme yapıldığında bakım verenlerden 122'sinin (%65, 2) anne, 3'ünün (%1, 6) baba, 33'ünün (%17, 6) anne-baba, 29'unun (%15, 5) ise diğer olarak dağılım gösterdiği görülmüştür.

Tablo 3.*Gruplara Göre Demografik Özelliklerinin Karşılaştırılması*

		Tanı Almış		Kontrol		P
		n	%	n	%	
Yaş	30 Ve Altı	38	%36,9	41	%48,8	$X^2=2,779$ $p=0,249$
	31-40	50	%48,5	32	%38,1	
	41 Ve Üzeri	15	%14,6	11	%13,1	
Cinsiyet	Kadın	68	%66,0	59	%70,2	$X^2=0,378$ $p=0,324$
	Erkek	35	%34,0	25	%29,8	
Eğitim Düzeyi	Okul Bitirmedi	6	%5,8	4	%4,8	$X^2=4,147$ $p=0,386$
	İlkokul	16	%15,5	10	%11,9	
	Ortaokul	5	%4,9	10	%11,9	
	Lise	35	%34,0	32	%38,1	
	Üniversite Ve Üzeri	41	%39,8	28	%33,3	
Eş Eğitim Düzeyi	Okul Bitirmedi	5	%4,9	2	%2,4	$X^2=11,313$ $p=0,023$
	İlkokul	13	%12,6	16	%19,0	
	Ortaokul	28	%27,2	9	%10,7	
	Lise	27	%26,2	20	%23,8	
Çalışma Durumu	Üniversite Ve Üzeri	30	%29,1	37	%44,0	$X^2=3,244$ $p=0,049$
	Çalışıyor	59	%57,3	37	%44,0	
	Çalışmıyor	44	%42,7	47	%56,0	
Aylık Gelir Düzeyi	2020 Ve Altı	31	%30,1	36	%42,9	$X^2=12,575$ $p=0,014$
	2500-3000	39	%37,9	33	%39,3	
	3001-4000	10	%9,7	11	%13,1	
	4001-5000	14	%13,6	2	%2,4	
	5001 Ve Üzeri	9	%8,7	2	%2,4	
Çocuk Sayısı	1-2	52	%50,5	41	%48,8	$X^2=0,052$ $p=0,468$
	3 Ve Üzeri	51	%49,5	43	%51,2	
Otizm Spektrum Bozukluğu Tanı Süresi	5 Yıl Ve Altı	75	%72,8			
Tanı Almış Başka Çocuk Durumu	6 Yıl Ve Üzeri	28	%27,2			
	Yok	100	%97,1			
Özel Eğitim Süresi	Var	3	%2,9			
	5 Yıl Ve Altı	82	%79,6			
	6 Yıl Ve Üzeri	21	%20,4			
Çocuk Bakımıyla En İlgilenen Kişi	Anne	67	%65,0	55	%65,5	$X^2=2,584$ $p=0,460$
	Baba	3	%2,9	0	%0,0	
	Anne-baba	18	%17,5	15	%17,9	
	Diğer	15	%14,6	14	%16,7	

$p \leq 0.001^{**}$; $p \leq 0.05^*$

Tablo 3' te OSB tanısı almış çocuk ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin sosyo-demografik bilgileri karşılaştırılmıştır.

OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin yaşları değerlendirildiğinde yaş değişkenine göre gruplar arasında ilişki bulunmamıştır ($X^2=2,779$; $p=0,249>0.05$). Katılımcılar yaş değişkeni bakımından birbiriyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca iki grup arasında cinsiyet değişkeni karşılaştırıldığında Cinsiyet açısından da gruplar arasında fark saptanmamıştır ($X^2=0,378$; $p=0,324>0.05$). OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında ebeveynlerin eğitim düzeyi bakımından herhangi bir fark görülmemiştir ($X^2=4,147$; $p=0,386>0.05$).

Bunun yanında İki grubun eş eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında gruplar arasında fark bulunmuştur ($X^2=11,313$; $p=0,023<0.05$). OSB tanısı almış ebeveynlerin eş eğitim düzeyi okulu bitirmedi olma oranının yüksek olduğu görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde eş eğitim düzeyi ilkokul mezunu olma oranı daha yüksek bulunmuş, OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinde eş eğitim düzeyi ortaokul mezunu olma oranı normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinden oluşan kontrol grubuna göre yüksek olduğu görülmüştür. OSB Tanısı almış çocuk ebeveynlerinde eş eğitim düzeyinin lise mezunu olma oranı yüksek görülürken normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri grubunda eş eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olma oranı yüksektir.

Çalışma durumu bakımından iki grup arasında fark görülmektedir ($X^2=3,244$; $p=0,049<0.05$). OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinde çalışıyor olma oranı normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinden oluşan kontrol grubuna göre yüksektir.

İki gurup arasında aylık gelir düzeyi karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($X^2=12,575$; $p=0,014<0.05$). Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde aylık gelir düzeyi 2020 ve altı olma oranının yüksek olduğu görülmüştür. Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde aylık gelir düzeyi 2500- 3000 olma oranı yüksektir. OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinde aylık gelir düzeyi 3001- 4000 olma oranı yüksektir. Normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinden oluşan kontrol grubunda aylık gelir

düzeyi 4001- 5000 olma düzeyi yüksek bulunmuştur. OSB tanısı almış çocuk ebeveynleri grubunda aylık gelir düzeyi 5001 ve üzeri olma oranının kontrol grubuna göre yüksek olduğu görülmüştür.

İki grup arasında çocuk sayısı bakımından ilişki bulunmamıştır ($X^2=0,052$; $p=0,468>0.05$). Her iki grubun çocuk sayısı bakımından birbirine benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Çocuk bakımıyla en çok ilgilenen kişi bakımından gruplar arasında ilişki bulunmamıştır ($X^2=2,584$; $p=0,460>0.05$). Her iki grupta da çocukla yakından ilgilenen bakım veren kişilerde benzerlik olduğu saptanmıştır.

Tablo 4.

TAS Puanlarının Gruplara Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ort	Ss	t	sd	p
Duygularını Tanımada Güçlük	Tanı Almış	103	18,670	6,027	5,749	185	0,000**
	Kontrol	84	13,869	5,222			
Duyguları Söze Dökmede Güçlük	Tanı Almış	103	13,447	3,775	3,216	185	0,002*
	Kontrol	84	11,583	4,137			
Dışa Dönük Düşünme	Tanı Almış	103	22,019	2,664	2,089	185	0,038*
	Kontrol	84	21,071	3,539			
TAS Toplam	Tanı Almış	103	54,136	10,362	5,112	185	0,000**
	Kontrol	84	46,524	9,834			

$p \leq 0.001^{**}$; $p \leq 0.05^*$

Tablo 4' te Katılımcıların gruplara göre aleksitimi düzeyleri karşılaştırılmıştır. Tablo 4 incelendiğinde, OSB ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri arasında duygularını tanımada güçlük alt ölçeği puanları arasında anlamlı farklılık görülmüştür ($t_{(185)}=5.749$; $p=0.000 \leq 0,05$). OSB tanısı alan çocuk ebeveynlerinin duygularını tanımada güçlük puanları ($\bar{x}=18,670$),

normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinden oluşan kontrol grubunun duygularını tanımada güçlük puanlarından ($\bar{x}=13,869$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların gruplara göre duyguları söze dökmede güçlük puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeğinde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($t_{(0185)}=3.216$; $p=0.002\leq 0,05$). OSB tanısı alan çocuk ebeveynlerinin duyguları söze dökmede güçlük puanları ($\bar{x}=13,447$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin duyguları söze dökmede güçlük puanlarından ($\bar{x}=11,583$) yüksek olduğu görülmüştür.

OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin dışa dönük düşünme alt ölçek puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(185)}=2.089$; $p=0.038\leq 0,05$). OSB tanısı alan çocuk ebeveynlerinin dışa dönük düşünme alt ölçeği puanları ($\bar{x}=22,019$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin dışa dönük düşünme alt ölçeği puanlarından ($\bar{x}=21,071$) daha yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların gruplara göre TAS toplam puanları karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($t_{(185)}=5.112$; $p=0.000<0,05$). OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin TAS toplam puanları ($\bar{x}=54,136$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri grubunun TAS toplam puanlarından ($\bar{x}=46,524$) yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5.*OSA genel Puanlarının Gruplara Göre Farklılaşma Durumu*

Gruplar	Tanı Almış (n=103)		Kontrol (n=84)		t	sd	p
	Ort	Ss	Ort	Ss			
Sosyal Beceri	4,117	1,789	3,560	2,113	1,951	185	0,057
Dikkati Kaydırabilme	5,000	1,686	4,452	1,375	2,397	185	0,018*
Ayrıntıya Dikkat Etme	5,107	1,878	5,512	2,097	- 1,392	185	0,166
İletişim	3,748	1,964	2,702	1,802	3,755	185	0,000**
Hayal Gücü	4,583	1,933	3,500	1,303	4,383	185	0,000**
OSA Toplam	22,553	5,629	19,726	4,730	3,667	185	0,000**

$p \leq 0.001^{**}$; $p \leq 0.05^*$

Tablo 5'te Katılımcıların gruplara göre OSA skorları karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda dikkati kaydırabilme alt ölçek puanları bakımından gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($t_{(185)}=2.397$; $p=0.018 \leq 0,05$). OSB tanısı alan çocuk ebeveynlerinin dikkati kaydırabilme puanları ($\bar{x}=5,000$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri grubunun dikkati kaydırabilme puanlarından ($\bar{x}=4,452$) yüksek bulunmuştur.

OSB ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin iletişim alt ölçeği puanları arasında anlamlı farklılık görülmüştür ($t_{(185)}=3.755$; $p=0.000 \leq 0,05$). OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin iletişim alt ölçeği puanları ($\bar{x}=3,748$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin iletişim alt ölçeği puanlarından ($\bar{x}=2,702$) yüksek bulunmuştur.

İki grubun hayal gücü alt ölçeği puanları değerlendirildiğinde gruplar arasında anlamlı farklılık görülmüştür ($t_{(185)}=4.383$; $p=0.000 \leq 0,05$).

OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin hayal gücü alt ölçek puanları ($\bar{x}=4,583$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri alt ölçek puanlarınıninkinden yüksek olduğu ($\bar{x}=3,500$) görülmüştür.

Katılımcıların Gruplara göre OSA toplam puanları karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($t_{(185)}=3.667$; $p=0.000\leq 0,05$). OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin OSA toplam puanları ($\bar{x}=22,553$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri OSA toplam puanlarından ($\bar{x}=19,726$) yüksek bulunmuştur.

Ayrıca katılımcıların sosyal beceri ve ayrıntıya dikkat etme alt ölçekleri bakımından karşılaştırıldığında iki grup arasında farklılık göstermedikleri ($p>0,05$) saptanmıştır.

Tablo 6.

MTE Puanlarının Gruplara Göre Farklılaşma Durumu

	Grup	N	Ort	Ss	t	sd	P
Duygusal Tükenme	Tanı	103	13,301	6,837			
	Almış				6,435	185	0,000**
	Kontrol	84	7,679	4,613			
Duyarsızlaşma	Tanı	103	5,359	4,017			
	Almış				4,713	185	0,000**
	Kontrol	84	2,893	2,900			
Düşük Kişisel Başarı Hissi	Tanı	103	22,893	5,072			
	Almış				6,364	185	0,000**
	Kontrol	84	18,369	4,528			
MTE Genel	Tanı	103	41,553	12,474			
	Almış				8,146	185	0,000**
	Kontrol	84	28,941	7,484			

$p\leq 0.001$ **; $p\leq 0.05$ *

Tablo 6'da OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin MTE skorları karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda duygusal tükenmişlik alt ölçek puanları iki grup arasında karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($t_{(185)}=6.435$; $p=0.000\leq 0,05$). OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin duygusal tükenmişlik alt ölçek puanları ($\bar{x}=13,301$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin duygusal tükenmişlik alt ölçek puanlarından ($\bar{x}=7,679$) yüksek olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların duyarsızlaşma alt ölçeği puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülürken ($t_{(185)}=4.713$; $p=0.000\leq 0,05$) OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin duyarsızlaşma alt ölçeği puanları ($\bar{x}=5,359$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin duyarsızlaşma alt ölçeği puanlarından ($\bar{x}=2,893$) yüksek bulunmuştur.

İki grubun düşük kişisel başarı hissi alt ölçek puanları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür ($t_{(185)}=6.364$; $p=0.000\leq 0,05$). Buna göre OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin düşük kişisel başarı hissi alt ölçek puanlarının ($\bar{x}=22,893$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri grubunun düşük kişisel başarı hissi alt ölçek puanlarından ($\bar{x}=18,369$) yüksek olduğu görülmüştür.

OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin MTE genel puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu görülürken ($t_{(185)}=8.146$; $p=0.000\leq 0,05$). OSB tanısı alan çocuk ebeveynlerinin MTE genel puanlarının ($\bar{x}=41,553$), normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin MTE genel puanlarından ($\bar{x}=28,941$) yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 7.

OSB Tanısı Almış çocuk ebeveynlerinin OSA, TAS, MTE Puanları Arasında Korelasyon Analizi

	Sosyal Beceri	Dikkati Kaydırabilme	Ayrıntıya Dikkat Etme	İletişim	Hayal Gücü	OSA Genel	Duyularını Tanımada Güçlük	Duyuları Söze Dökmede Güçlük	Dışa Dönük Düşünme	TAS Toplam	Duygusal Tükenme	Duyarsızlaşma	Düşük Kişisel Başarı Hissi	MTE Genel
Sosyal Beceri	r 1,000 p 0,000													
Dikkati Kaydırabilme	r 0,328** p 0,001	1,000 0,000												
Ayrıntıya Dikkat Etme	r 0,025 p 0,799	0,015 0,877	1,000 0,000											
İletişim	r 0,385** p 0,000	0,406** 0,000	0,007 0,941	1,000 0,000										
Hayal Gücü	r 0,397** p 0,000	0,247* 0,012	-0,042 0,676	0,365** 0,000	1,000 0,000									
	r 0,695**	0,635**	0,335**	0,720**	0,657**	1,000								
OSA Toplam	p 0,000	0,000	0,001	0,000	0,000	0,000								
Duyularını Tanımada Güçlük	r 0,471**	0,376**	-0,085	0,503**	0,461**	0,568**	1,000							

	p	0,000	0,000	0,392	0,000	0,000	0,000	0,000											
Duyguları	r	0,516**	0,353**	0,065	0,478**	0,528**	0,640**	0,699**	1,000										
Söze																			
Dökmede	p	0,000	0,000	0,513	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000										
Güçlük																			
Dışa Dönük	r	-0,042	0,107	-0,057	0,162	0,247*	0,141	0,377**	0,287**	1,000									
Düşünme	p	0,676	0,282	0,566	0,102	0,012	0,155	0,000	0,003	0,000									
TAS Toplam	r	0,451**	0,375**	-0,041	0,508**	0,524**	0,600**	0,933**	0,845**	0,581**	1,000								
	p	0,000	0,000	0,684	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000								
Duygusal	r	0,342**	0,115	-0,045	0,234*	0,281**	0,306**	0,458**	0,473**	0,126	0,471**	1,000							
Tükenme	p	0,000	0,248	0,655	0,018	0,004	0,002	0,000	0,000	0,206	0,000	0,000							
Duyarsızlaşma	r	0,241*	0,110	0,126	0,379**	0,163	0,340**	0,422**	0,291**	0,405**	0,455**	0,473**	1,000						
	p	0,014	0,269	0,204	0,000	0,099	0,000	0,000	0,003	0,000	0,000	0,000	0,000						
Düşük Kişisel	r	0,160	0,101	0,118	0,207*	0,103	0,228*	0,250*	0,063	0,157	0,209*	0,279**	0,532**	1,000					
Başarı Hissi	p	0,106	0,311	0,237	0,036	0,299	0,021	0,011	0,524	0,114	0,034	0,004	0,000	0,000					
MTE Genel	r	0,330**	0,139	0,064	0,334**	0,249*	0,370**	0,488**	0,379**	0,263**	0,490**	0,814**	0,798**	0,731**	1,000				
	p	0,001	0,160	0,521	0,001	0,011	0,000	0,000	0,000	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000				

p≤0.001**, p≤0.05*

Tablo 7’de OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin OSA, TAS ve MTE puanları arasında korelasyon analizleri verilmiştir.

Tablo 7’de kapsamında sosyal beceri, dikkati kaydırabilme, ayrıntıya dikkat etme, iletişim, hayal gücü alt ölçekleri ile OSA toplam puanı, duygularını tanımada güçlük, duyguları söze dökmeye güçlük, dışa dönük düşünme alt ölçekleri ile, TAS toplam puanı, duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, düşük kişisel başarı hissi alt ölçekleri ile MTE genel puanı arasında korelasyon analizleri incelendiğinde;

Dikkati kaydırabilme alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.328$ pozitif yönde ilişki saptanmıştır ($p=0,001\leq 0.05$).

İletişim alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.385$ pozitif yönde ($p=0,000\leq 0.05$) ilişki bulunurken iletişim alt ölçeği ile dikkati kaydırabilme alt ölçekleri arasında da $r=0.406$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) ilişki bulunmuş, hayal gücü alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında da $r=0.397$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde bir ilişki bulunmuştur. Hayal gücü alt ölçeği ile dikkati kaydırabilme alt ölçekleri arasında $r=0.247$ pozitif ($p=0,012\leq 0.05$) ilişki bulunmuş ve hayal gücü alt ölçeği ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.365$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde bir ilişki saptanmıştır.

OSA toplam skorları ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.695$ pozitif yönde ($p=0,000\leq 0.05$) ilişki bulunmuş, OSA toplam puanı ile dikkati kaydırabilme alt ölçekleri arasında $r=0.635$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, OSA toplam puanı ile ayrıntıya dikkat etme alt ölçeği arasında $r=0.335$ pozitif ($p=0,001\leq 0.05$), yönde, OSA toplam puanı ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.72$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), yönde, OSA toplam puanı ile hayal gücü alt ölçeği arasında $r=0.657$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki bulunmuştur.

TAS alt ölçek puanları ve toplam puanı ile OSA alt ölçek puanları ile toplam puanı karşılaştırıldığında ise duygularını tanımada güçlük alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.471$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), Duygularını tanımada güçlük alt ölçeği ile dikkati kaydırabilme alt ölçeği arasında $r=0.376$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), duygularını tanımada güçlük alt ölçeği ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.503$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), duygularını tanımada güçlük alt ölçeği ile hayal gücü alt ölçeği arasında $r=0.461$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$),

duygularını tanımada güçlük alt ölçeği ile OSA toplam puanı arasında $r=0.568$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki saptanmıştır. Bunun yanında duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.516$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği ile dikkati kaydırabilme alt ölçekleri arasında $r=0.353$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.478$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği ile hayal gücü arasında $r=0.528$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), Duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği ile OSA toplam puanları arasında $r=0.64$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.699$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), dışa dönük düşünme alt ölçeği ile hayal gücü alt ölçeği arasında $r=0.247$ pozitif ($p=0,012\leq 0.05$), dışa dönük düşünme alt ölçeği ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.377$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), dışa dönük düşünme alt ölçeği ile duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği arasında $r=0.287$ pozitif ($p=0,003\leq 0.05$) yönde bir ilişki saptanmıştır.

Ayrıca TAS ölçeği toplam puanı ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.451$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), TAS toplam puanı ile dikkati kaydırabilme alt ölçeği arasında $r=0.375$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), TAS ölçeği toplam puanı ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.508$ pozitif ($p=0,000< 0.05$), TAS ölçeği toplam puanı ile hayal gücü arasında $r=0.524$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), yönde ilişki bulunurken TAS ölçeği toplam puanı ile OSA toplam puanı arasında da $r=0.6$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), yönde ilişki bulunmuştur.

Araştırma kapsamında TAS alt ölçekleri ve toplam puanı değerlendirildiğinde ise, TAS toplam puanı ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.933$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), TAS ölçeği toplam puanı ile duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği arasında $r=0.845$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), TAS toplam puanı ile dışa dönük düşünme alt ölçeği arasında $r=0.581$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$), yönde ilişki saptanmıştır.

MTE alt ölçek ve toplam puanı ile TAS alt ölçek ve toplam puanı, OSA alt ölçek puanları ile toplam puanı arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde tablo7' de duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.342$

pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.234$ pozitif ($p=0,018\leq 0.05$) yönde, duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile hayal gücü alt ölçeği arasında $r=0.281$ pozitif ($p=0,004\leq 0.05$) yönde, duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile OSA toplam puanı arasında $r=0.306$ pozitif ($p=0,002\leq 0.05$) ilişki bulunmuştur. Duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.458$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği arasında $r=0.473$ pozitif ($p=0,000<0.05$) pozitif yönde, duygusal tükenmişlik alt ölçeği ile TAS toplam puanı arasında $r=0.471$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki saptanmıştır. Duyarsızlaşma alt ölçeği ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.241$ pozitif ($p=0,014\leq 0.05$) yönde, duyarsızlaşma alt ölçeği ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.379$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, duyarsızlaşma alt ölçeği ile OSA toplam puanı arasında $r=0.34$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, duyarsızlaşma alt ölçeği ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.422$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, duyarsızlaşma alt ölçeği ile duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği arasında $r=0.291$ pozitif ($p=0,003\leq 0.05$) yönde, duyarsızlaşma alt ölçeği ile dışa dönük düşünme alt ölçeği arasında $r=0.405$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, duyarsızlaşma alt ölçeği ile TAS toplam puanı arasında $r=0.455$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki bulunmuştur.

Ayrıca, duyarsızlaşma alt ölçeği ile duygusal tükenme alt ölçeği arasında $r=0.473$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.207$ pozitif ($p=0,036\leq 0.05$) yönde, düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği ile otizm spektrum anketi toplam puanı arasında $r=0.228$ pozitif ($p=0,021\leq 0.05$) yönde, düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.25$ pozitif ($p=0,011\leq 0.05$) yönde, düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği ile TAS toplam puanı arasında $r=0.209$ pozitif ($p=0,034\leq 0.05$), düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği ile duygusal tükenmişlik alt ölçeği arasında $r=0.279$ pozitif ($p=0,004\leq 0.05$) yönde, düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği ile duyarsızlaşma alt ölçeği arasında $r=0.532$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki saptanmıştır. MTE genel puanları ile sosyal beceri alt ölçeği arasında $r=0.33$ pozitif ($p=0,001\leq 0.05$) yönde, MTE genel puanı ile iletişim alt ölçeği arasında $r=0.334$ pozitif ($p=0,001\leq 0.05$) yönde, MTE

genel puanı ile hayal gücü alt ölçeği arasında $r=0.249$ pozitif ($p=0,011\leq 0.05$) yönde, MTE genel puanı ile OSA toplam puanı arasında $r=0.37$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, MTE genel puanı ile duygularını tanımada güçlük alt ölçeği arasında $r=0.488$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, Maslach tükenmişlik ölçeği genel puanı ile duyguları söze dökmede güçlük alt ölçeği arasında $r=0.379$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, MTE genel puanı ile dışa dönük düşünme alt ölçeği arasında $r=0.263$ pozitif ($p=0,007\leq 0.05$) yönde ilişki saptanırken, MTE genel puanı ile TAS toplam arasında $r=0.49$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki bulunmuştur.

MTE genel puanı ile duygusal tükenmişlik alt ölçekleri arasında $r=0.814$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, MTE genel puanı ile duyarsızlaşma alt ölçeği arasında $r=0.798$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde, MTE genel puanı ile düşük kişisel başarı hissi alt ölçeği arasında $r=0.731$ pozitif ($p=0,000\leq 0.05$) yönde ilişki bulunmuştur. Diğer değişkenler incelendiğinde ise değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>0. 0$).

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişliğin karşılaştırıldığı bu çalışmada OSB ebeveynlerinin aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik alanlarında daha yüksek puan elde ettikleri görülmüştür.

Bu araştırmada öncelikle OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinde aleksitimi düzeyleri karşılaştırılmış, yapılan analizler sonucunda genel aleksitimi düzeyi ve TAS alt ölçeklerinde fark saptanmış, OSB ebeveynlerinde daha yüksek aleksitimik özellikler olduğu görülmüştür. Literatürde yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde de bu çalışmayı destekleyen araştırma verilerine ulaşılmıştır.

OSB ebeveynlerindeki genel aleksitimi düzeyi ve alt grup aleksitimi düzeylerinin yüksek olduğunu gösteren çalışmalar görülmektedir (Szmatri vd. 2008; Palermo vd. 2006; Korkmaz, 2017; Durukan, Kara, Almbaideen, Karaman, Gül, 2018). OSB ebeveynlerinin bu özellikler bakımından farklılık göstermesinin nedeni olarak normal gelişim göstermeyen bir çocuk yetiştirmek ve onunla yaşamanın etkisi olabileceği düşünülerek bu durumun çevresel kaynaklardan dolayı ortaya çıkabileceği ileri sürülmüştür (Gerdtts, Bernier, 2011).

Ancak literatür incelendiğinde ebeveynlerin aleksitimik özellikler sergilemesi bakımından farklılaşmadığını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Öksüz, 2008; Abazari, 2016; Fırat, Diler, Avcı, Seydaoğlu, 2002). Fakat Öksüz (2008), OSB ebeveynlerindeki aleksitimi düzeyini incelediği çalışmasında bazı ebeveynlerin soruları anlamakta güçlük çektiğini ve bazı ebeveynlerin yeterli okuma-yazma becerisine sahip olmadığını belirtmiştir. Bu durumun çalışma sonuçlarında beklenen sonucun elde edilmemesini etkilediği düşünülmektedir. Benzer

şekilde Aygen (2011), uygulanan ölçeklerin öz bildirim ölçeği özellikleri taşımasından dolayı var olan sınırlılıklara dikkat çekmiştir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen bir diğer değişken ise GOF' tur. Bu araştırmada iki grubun GOF düzeyleri arasında fark bulunmuş ve OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin daha yüksek GOF özelliklerine sahip oldukları görülmüştür. Ebeveynlerdeki GOF özelliklerinin araştırıldığı çalışmalara bakıldığında çalışma sonuçlarının çeşitlilik gösterdiği, bazı araştırmalarda OSB ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleri karşılaştırılırken bazılarında, OSB tanısı almış çocuk ebeveynleriyle başka bir gelişimsel bozukluk tanısı almış çocuk ebeveynleri değerlendirmeye alınmış ve araştırma sonuçları bu araştırma sonuçlarıyla uyumlu nitelikte sonuçlar elde ederek, OSB ebeveynlerindeki GOF'un kontrol gruplarına oranla yüksek olduğunu gösterir niteliktedir (Özener, 2016; Wolff vd.1988; Kadak, 2011; Hasegawa, vd. 2014; Bernier 2012; Bölte, Poutska, 2003). Öte yandan bu araştırma sonuçlarını kısmen destekleyen araştırmalara da rastlanmıştır. Bishop vd. (2004) GOF özelliklerini karşılaştırdıkları çalışmalarında OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin GOF'un sosyal beceri ve iletişim alanlarında yetersizlikler yaşadıklarını saptadıkları ancak geri kalan alanlarda herhangi bir fark görülmediğini ifade etmişlerdir. Yine sosyal beceri, iletişim ve OSA genel puanı bakımından OSB ebeveynlerinin daha yüksek skorlar elde ettiklerinin saptandığı bir çalışma da mevcuttur (Köse, vd., 2013).

OSB ebeveynlerinde GOF'un yüksek olmasının evrensel bir nedeni bulunmamasıyla birlikte ailede birden fazla OSB tanısı almış çocuğu bulunan ebeveynlerde tek tanı almış çocuk ebeveynlerine göre GOF yüksek bulunmuştur (Szatmari vd. 2000; Virkud, Todd, Abbacchi, Zhang, Constantino 2009). Bu durum, OSB özelliklerinin kalıtsal geçişi ile ilgili farklı modellerin etkili olabileceğini düşündürmektedir (Sucksmith, Roth, Hoekstra, 2011).

Araştırmanın bir diğer değişkenini oluşturan tükenmişlik değişkeni OSB ebeveynleri ve normal gelişim gösteren çocuk ebeveynleriyle karşılaştırıldığında OSB ebeveynlerinin tükenmişlik konusunda yüksek performans sergiledikleri ve iki grup arasında toplam test ve alt test puanları arasında anlamlı düzeyde fark olduğu görülmüştür. İlgili literatür incelendiğinde

konu ile ilgili çok az araştırmaya rastlansa da, bu araştırma sonucunu destekleyen nitelikte bir araştırmada genel tükenmişlik ve alt testler bakımından iki grup arasında anlamlı fark elde edildiği görülmüştür (Altıntaş, 2010). Bunun yanında bu araştırma sonucunu kısmen destekleyen araştırmalara rastlanmış, OSB veya zihinsel engelli çocuk ebeveynlerinde tükenmişlik anlamında daha çok duygusal tükenmişlik boyutunda fark elde edildiği görülmüştür (Adıgüzelova, 2019; Duran, Ünsal-Barlas, 2015).

Yapılan araştırmalar, annelerin çocuk yetiştirmekte karşılaştıkları zorluklarla bağlantılı olarak stres düzeylerinde artış olduğunu ve bununla birlikte sosyal açıdan izole olmaya maruz kaldıklarını göstermektedir (Bilgin, Küçük, 2010; Nealy, O'Hare, Powers, Swick, 2012; Nicholas vd., 2016). Çocuk yetiştirirken karşılaşılan bu zorlukların ailenin bir çok psikolojik sorunla karşılaşmasına sebep olabilirken tükenmişlik düzeyinin artmasına da sebep olduğu görülmektedir (Anclair, Hiltunen, 2014; Benson, Karlof, 2009; Higgins, Bailey, Pearce., 2005).

Bunların yanında bu çalışma sonuçlarını desteklemeyen verilerde bulunmaktadır. OSB, zihinsel engelli ve down sendromlu tanısı almış çocuk ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin tükenmişlik açısından da değerlendirildiği bir çalışmada engel durumuna göre Tükenmişlik bakımından gruplar arasında herhangi bir fark elde edilmediği görülmüştür (Çengelci, 2009).

Bu çalışmadaki OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin OSA, TAS ve MTE toplam puanlarıyla alt ölçek puanları arasında korelasyon analizi sonuçlarına göre öncelikle TAS ile OSA genel puanları arasında pozitif yönlü korelasyon, MTE ile OSA arasında pozitif yönde korelasyon saptanırken MTE ile TAS arasında da pozitif yönde korelasyon olduğu görülmektedir.

İlgili araştırmalar incelendiğinde, bu çalışma sonuçlarını destekleyen araştırmaların mevcut olduğu görülmüştür. Öncelikle OSB tanısı almış bireylerin aleksitimik özellikler sergilediği ve aleksitiminin OSB'nin bir parçası olduğu belirtilirken (Thompson, 2009), Aydın ve Saraç (2014) OSB annelerinde TAS ve OSA alt test ve toplam test puanlarının birbiriyle ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Bu çalışma sonucunda ebeveynler, TAS ve MTE düzeyleri bakımından da farklılık göstermektedir. Bunun yanında MTE ile TAS arasında pozitif yönlü korelasyon olduğunu gösteren bir çalışma görülmüş ve aleksitiminin duygusal tükenmişlik ve kişisel başarı hissi alanlarıyla da ilişkili olduğu ve bu alanları yordadığı saptanmıştır (Aygen, 2011). Ayrıca bireylerde tükenmişlik sendromu arttıkça aleksitimik özelliklerinde arttığını gösteren ve bu çalışma bulgularını destekleyen araştırmalar bulunmaktadır (Aslan, Bengi-Gürkan, Alparlan, Ünal, 1996; Janssen, Schaufeli, Houkes, 1999; Karlıdağ, Ünal, Yoloğlu, 2001; Bratis vd., 2009).

Aleksitimiyle Tükenmişliğin birbiriyle bağlantılı olması ise bireylerde stresi azaltma ve stresle başa çıkma yöntemi olarak kullanılmasıyla birlikte uyumu sağlamada etkin olmayan bir baş etme yöntemi olarak kullanılmasından kaynaklı olduğu belirtilmiştir. (Karlıdağ, Ünal, Yoloğlu, 2001; Parker, Bagby, 1998).

Araştırma kapsamında yapılan korelasyon analizinde OSB ebeveynlerinde OSA ile MTE arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. İlgili alan yazın incelendiğinde OSA ve MTE yi karşılaştıran araştırmalara rastlanmamıştır. Fakat OSA ile MTE arasındaki ilişkinin normal gelişim göstermeyen çocuk yetiştirmekten dolayı yaşanan zorluklar, OSB özellikleri sergileyen çocuk ile geçirilen uzun süre, özellikle OSB tanısı almış çocuğun iletişim ve sosyal ilişkilerden kaçınma özellikleri sergilemesiyle ebeveynlerin sosyal ortamlardan izole olmaya maruz kalmaları ve buna bağlı olarak gelişen stres faktörlerine maruz kalınmasıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalarda GOF özelliklerinin birden fazla OSB tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerde tek tanı almış çocuğu olan ebeveynlerden yüksek olduğunu göstermiştir(Szatmari vd. 2000; Virkud, vd., 2009). Bu durum ise hem OSB'nin ailesel aktarımından kaynaklı olabildiğini düşündürmekle birlikte birden fazla OSB tanısı almış çocuğa sahip olmanın yaratacağı tükenmişlikten kaynaklı olabileceğini de düşündürmüştür.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

OSB ebeveynleriyle normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin GOF, aleksitimi ve tükenmişlik düzeylerini karşılaştırmak ve bu değişkenlerin birbirini etkileme düzeylerini incelemek amacıyla yapılan bu araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir

Bu araştırma kapsamında öncelikle ebeveynler arasında aleksitimik özellikler karşılaştırılmış ve bu amaçla TAS toplam test ve alt test puanları karşılaştırılmıştır. Değerlendirme sonucunda ebeveynler arasındaki aleksitimik özellikleri sergileme düzeyleri ve TAS alt test puanları arasında fark görülmüş, OSB ebeveynlerinin ölçek puanları daha yüksek görülmüştür.

Araştırma sonucunda ebeveynler arasındaki GOF özellikleri değerlendirildiğinde ise özellikleri değerlendirmek amacıyla OSA uygulanmış ve OSA genel puanları ile alt test puanları bakımından OSB ebeveynleri daha yüksek puan almış, normal gelişim gösteren ebeveynlerine oranla hafif düzeyde otizm özellikleri sergiledikleri görülmüştür.

Katılımcıların tükenmişlik düzeyleri değerlendirildiğindeyse OSB ebeveynlerinin MTE puanlarının daha yüksek olduğu ve diğer ebeveynlere göre daha fazla tükenmişlik yaşadıkları görülmüştür.

Son olarak OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerinin TAS, OSA ve MTE puanları karşılaştırılmış ve ilgili ölçekler arasında ki korelasyon değerlendirilmiş, ilgili ölçekler arasında korelasyon olduğu görülmüştür.

6.2 Öneriler

Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocukların ebeveynlerinde aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişliğin incelendiği bu çalışmanın bulguları bu alanda araştırma yapacak uzmanlara ve otizmlili çocukların ebeveynlerine sunacağı çeşitli öneriler aşağıdaki şekildedir:

OSB tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerin aleksitimi düzeylerinin belirlenerek psikolojik destek programlarının oluşturulması, ebeveynlerin GOF düzeylerinin belirlenerek uygun destek programlarının geliştirilmesi ve ebeveynlere uygulanması, OSB tanısı almış çocuğu olan ebeveynlerin tükenmişlik düzeyleri belirlenerek psikolojik ve sosyal destek programlarının geliştirilmesi önerilebilir.

OSB ebeveynlerinde var olan GOF, aleksitimi ve tükenmişlik durumunun birbiriyle ilişkili olduğu, aynı zamanda zamanının büyük bir çoğunluğunu ailesiyle geçiren çocuğa etkisinin de değerlendirilerek buna yönelik müdahale programlarının oluşturulması önerilebilir.

En önemlisi de OSB tanısı almış çocuklar için geliştirilen eğitim ve rehabilite çalışmalarının yaygınlaştırılması gerektiğine ek olarak ebeveynlere de detaylı psikolojik desteğin sağlanması gerekliliği önerilebilirken hem OSB tanısı almış çocuk ebeveynlerine hem de toplumun tüm üyelerine yönelik OSB ile ilgili bilgilendirme çalışmalarının yürütülmesi ve yaygınlaştırılması önerilmektedir.

İleride yapılacak araştırmalarda evren temsiliyetinin daha geniş olması için daha büyük örneklem gruplarıyla çalışılması, Ölçülen özelliklerin öz bildirim ölçeklerine ek olarak klinisyen değerlendirmelerinin de dikkate alındığı modellerin seçilmesi ve farklı engel gruplarıyla da OSB ebeveynlerinin karşılaştırılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Abazari, K. (2016). Expressed Emotion And Alexithymia In Mothers Of Autistic Children. *Mediterranean Journal Of Social Sciences MC SER Publishing*, 7, 4, 419-427.
- Adıgüzelova, S. (2019). Çocuklarında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Anne ve Babaların Tükenmişlik Düzeyleri (Yüksek Lisans Tezi) Üsküdar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akçin, N., Çapa-Tayyare, B. (2014). Bağımsız Otistik Çocuklar Eğitim Merkezinde Yaşanan Sorunların Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, (2), 61- 84.
- Akgün, E. (2014). Stress And Burnout Among Mothers. *Intenatiol journal of human sciences*. 11, (2), 238-242.
- Altıntaş, B. (2010). Trabzon İl Merkezinde Otizm Tanısı İle Eğitim Gören Çocukların Ailelerinde Stres, Tükenmişlik Düzeyi ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Anclair, M. and Hiltunen, A. J. (2014). Cognitive Behavioral Therapy For Stress-Related Problems: Two Single- Case Studies Of Parents Of Children With Disabilities. *Clinical Case Studies*, 13, (6), 472– 486.
- Aslan H., Bengi Gürkan, S., Alparslan, Z. N., Ünal M. (1996). Tıpta Uzmanlık Öğrencisi Hekimlerde Tükenme Düzeyleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 7, (1), 39- 45.
- Atasoy, S. (2002). Engelli (Otistik) Kardeşe Sahip Olan Bireylerin Kardeş İlişkilerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi/Sosyal bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Atasoy, S., Uylaş E. (2005). Otistik Bir Olgunun Duygularını Anlama ve İfade Etme Becerisinin Kazandırılmasına Yönelik Düzenlenen Kısa Süreli

Bir Eğitim Programının İncelenmesi. 1. Uluslararası İzmir Özel Eğitim ve Otizm Sempozyumu, İzmir.

- Aydın, A., Saraç T. (2014). Otistik Bireylerin Özellikleri İle Ebeveynlerinin Geniş Otizm Fenotipi ve Aleksitimik Özelliklerinin İncelenmesi. *International Journal Of Social Science*, 24, 183-209.
- Aygen, S. (2011). Otizm Tanısı Almış Çocuk ve Ergenlerin Annelerinde Aleksitimi Düzeyinin Yordanması. (Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Bagby, M. R., Parker J. D. A., Tayloe G. J. (1994). The Twenty-İtem Toronto Alexithymia Scale-I İtem Selection And Cross-Validation Of The Factor Structure. *Journal Of Psychosomatic Research*, 38 (1), 23- 32.
- Baron-Cohen S., Hammer, J. (1997) Parents of children with Asperger syndrome: what is the cognitive phenotype? *Journal Of Cognitive Neuroscience*, 9, (4), 548–554.
- Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Skinner, R., Martin, J., Clubley, E. (2001). The Autism-Spectrum Quotient (AQ): Evidence From Asperger Syndrome/ High-Functioning Autism, Males And Females, Scientists And Mathematicians. *Journal Of Autism And Developmental Disorders*, 31, (6), 603-603.
- Baykara, B., Gencer, Ö., İlkin, Z., Miral, S. (2008). Otistik Çocukların Ana Babalarında Frontal Loba Özgü Nörobilişsel Özellikler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19, (3), 225- 234.
- Benson, P. R. and Karlof, K. L. (2009). Anger, Stres Proliferation, And Depressed Mood Among Parents Of Children With ASD: A Longitudinal Replication. *Journal Of Autism And Developmental Disorders*, 39,(2), 350-662.

- Bernier, R., Gerdtts, J., Munson, J., Dawson, G., Estes A. (2012). Evidence For Broader Autism Phenotype Characteristic İn Parents From Multiple-Incidence Autism Familiaes. *Autism Reserch*, 5, (1), 13- 20.
- Bilgin, H., Küçük, H. (2010). Raising An Autistic Child: Perspectives From Turkish Mothers. *Journal Of Child And Adolescent Psychiatric Nursing*, 23, (2), 92-99.
- Bishop, D., Maybery, M. Maley, A., Wong, D., Hill W., Hallmayer, J. (2004). Using Self-Report To İdentify The Broard Phenotype İn Parent Of Children With Autistic Spectrum Disorders: A Study Using The Autism-Spectrum Quotient. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 45, (8), 1431- 1436.
- Bölte, S., Poustka, F. (2003). The Recognition Of Facial Affect İn Autistic And Schizophrenic Subjects And Their First- Degree Relatives. *Psychological Medicine*. 33, (5), 907– 915.
- Bratis, D., Tselebis, A., Sikaras, C., Moulou, A., Giotakis, K. and Zoumakis, E. (2009). Alexithymia And İts Association With Burnout, Depression And Family Support Among Greek Nursing Staff. *Human Resources For Health*, 7, (72), 1-6.
- Bratis, D., Tselebis, A., Sikaras, C., Moulou, A., Giotakis, K., Zoumakis, E. and Ilias, I. (2009). Alexithymia And İts Association With Burnout, Depression And Family Support Among Greek Nursing Staff. *Human Resources For Health*, 7, (1), 7-72.
- Budak, G. Sürgevil, O. (2005). Tükenmişlik ve tükenmişliği etkileyen örgütsel faktörlerin analizine ilişkin akademik personel üzerinde bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, (2), 95-108.
- Budak, S. (2003). Psikoloji sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

- Constantino, J. N., Lajonchere, C., Lutz, M., Gray, T., Abbacchi, A., Mckenna, K. (2006). Autistic Social İmpairment İn The Siblings Of Children With Pervasive Developmental Disorders. *Am J Psychiatry*, 163, (2), 294–296.
- Çengelci, B. (2009). Otizm ve Down Sendromlu Çocuğa Sahip Annelerin Kaygı, Umutsuzluk ve Tükenmişlik Duygularının Karşılaştırılması. *Ege Üniversitesi Eğitim Dergisi*. 10, (2), 1– 221.
- Dereboy, İ. F. (1990). Aleksitimi: Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 1, (3), 157-162.
- Devine, H., Stewart, S. H., Watt, M. C. (1999). Relations Between Anxiety Sensitivity And Dimensions Of Alexithymia İn A Young Adult Sample. *Journal Of Psychosomatic Research*, 47, (2), 145– 158.
- Duran, S., Barlas G. Ü. (2015). Zihinsel Engelli Bireylerin Ebeveynlerinin Öznel İyi Oluş, Öz Duyarlık ve Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*; 7, (3), 69-79.
- Durukan, İ., Kara, K., Almbaideen, M., Karaman, D., Gül, H. (2018). Alexithymia, Depression And Anxiety İn Parents Of Children With Neurodevelopmental Disorder: Comparative Study Of Autistic Disorder, Pervasive Developmental Disorder Not Otherwise Specified And Attention Deficit-Hyperactivity Disorder. *Pediatrics International*, 60,(3), 247– 253.
- Duygun, T. (2001). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duygun, T., Sezgin, N. (2003). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başa Çıkma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18, (52), 37- 52.

- Elçi, Ö. (2004). Predictive Values Of Social Support, Coping Styles And Stress Level İn Posttraumatic Growth And Burnout Levels Among The Parents Of Children With Autism. (Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, C. (1992). Doktorlar ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Envanterinin Uygulanması. 7. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları El Kitabı, (143- 154). Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.
- Erol Adaklı, S. (2013). Otizm Tanısı Almış ve Almamış Kişilerde Duygu İfadelerine İlişkin Çalışma Belleği ve Duygu İfadelerinin Anlamlandırılması. (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Fombonne, E. (2009). Epidemiology of Pervasive Developmental Disorders. *International Pediatric Research Foundation*. 65, (6), 591- 598.
- Freudenberger, H. J. (1975). The Staff Burnout Syndrome İn Alternative Institutions. *Psychotherapy: Theory, Research And Practice*, 12, (1), 73- 82.
- Genç, H. (2015). Zihinsel Engelli Çocuklara Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumlarının ve Aleksitimik Düzeylerinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Eğitim George, D., Mallery, M. (2010). SPSS For Windows Step By Step: A Simple Guide And Reference, 17. 0 Update (10a Ed.) Boston: Pearson.
- Gerdts, J. and Bernier, R. (2011). The Broad Autism Phenotype and Its Implications On The Etiology And Treatment Of Autism Spectrum Disorders. *Autism Research And Treatment, Article*. 1- 19.
- Güleç, H., Köse, S., Güleç, M. Y., Çitak, S., Evren, C., Brckardt , J. vd. (2009). Reliability And Factorial Validity Of The Turkish Version Of the 20-İtem

Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Bulletin Of Clinical Psychopharmacology*, 19, (3), 214- 220.

Harwiki, W. (2013). The Influence Of Servant Leadership On Organizational Culture, Organizational Commitment, Organizational Citizenship Behavior, And Employees' Performance Study Of Out Standing Cooperatives In East Java Province, *Indonesia. Journal Of Economics And Behavioral Studies*, 5, (12), 876- 885.

Hasegawa, C., Kikuchi, M., Yoshimura, Y., Hiraishi, H., Munesue, T., Nakatani H. vd. (2014). Broader Autism Phenotype In Mothers Predicts Social Responsiveness In Young Children With Autism Spectrum Disorders. *Psychiatry And Clinical Neurosciences*, 13,(1), 920- 8641.

Higgins, D. J., Bailey, S. R. and Pearce, J. C. (2005). Factors Associated With Functioning Style And Coping Strategies Of Families With A Child With An Autism Spectrum Disorders. *Sage Publications And The National Autistic Society*, 9, (2), 125- 137.

Ingersoll, B., Hambrick, D. Z. (2011). The Relationship Between The Broader Autism Phenotype, Child Severity, And Stress And Depression In Parents Of Children With Autism Spectrum Disorders. *Research In Autism Spectrum Disorders*, 5,(1), 337- 344.

Işık, M., Yıldırım, A., Boysan, M., Murat, D. (2017). Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocukların Annelerinde Dissosiyatif Yaşantılar, Çocukluk Çağı Travması ve Aleksitimi. *Yeni Symposium*, 55, (3), 7-10.

İnal, H., Ceyhan Günay, S. (1993). Olasılık ve Matematiksel İstatistik. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Janssen, P. P. M., Schaufeli W. B., Houkes I. (1999). Workrelated and Individual Determinants Of The Three Burnout Dimensions. *Work and Stress* 1999; 13, (1), 74- 86.

- Johnson-Richard, A. Wichern-Dean, W. (2002). Applied Multivariate Statistical Analysis. USA: Pearson Prentice Hall.
- Kadak, M. T. (2011). Otistik Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocukların Ebeveynlerinde Kişilik Özellikleri, Emosyonel Yüz İfadelerini Tanıma ve Geniş Otizm Fenotipi İlişkisi.(Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi.
- Karlıdağ, R., Ünal, S., Yoloğlu, D. (2001). Hekimlerde Tükenmişlik Düzeylerinin Aleksitimi Düzeyleriyle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2, (3), 153- 160.
- Koçak, R. (2002). Aleksitimi: Kuramsal Çerçeve Tedavi Yaklaşımları ve İlgili Araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35, (1), 183- 212.
- Korkmaz, R. (2017). Otizmlili Çocuklara Sahip Annelerin Depresyon ve Aleksitimi Düzeyleri İle Normal Gelişim Gösteren Çocuklara Sahip Annelerin Depresyon ve Aleksitimi Düzeylerinin Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi), Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Köroğlu, E. (2014). Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El kitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri El kitabından, Çev. Köroğlu E., Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- Köse, S., Bora, E., Erermiş, S., Özbaran, B., Bildik, T. ve Aydın, C. (2013). Broader Autistic Phenotype İn Parents Of Children With Autism: Autism Spectrum Quotient- Turkish Version. *Psychiatry And Clinical Neurosciences*, 67, (1), 20- 27.
- Kurşun, Z. (2018). Yaygın Gelişimsel Bozukluğu Olan ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Anne Babalarının Stres Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Yollarının Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Küçük Ö., Ulaş G., Yaylacı F. Miray S. (2018). Geniş Otizm Fenotipi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (2), 218- 238.
- Maslach, C. (1982). *Understanding Burnout: Definitional Issues In Analyzing A Complex Phenomenon*. London: Sage Publications.
- Maslach, C., Jackson, S. E. (1981). The Measurement Of Experienced Burnout. *Journal Of Occupational Behavior*, 2,(2) 99-133.
- Micali, N., Chakrabarti, S., Fombonne E. (2004). The Broad Autism Phenotype: Findings From An Epidemiological Survey. *Sage Publications And The National Autistic Society*. 8 (1), 21- 37.
- Montes, G., Halterman, J. S. (2007). Psychological Functioning And Coping Among Mothers Of Children With Autism: A Population-Based Study. *Jama Pediatrics*, 119, (5), 1040-1046.
- Morrison, J. (2017). *DSM-5'i Kolaylaştıran Klinisyenler İçin Tanı Rehberi*. Çev.: Şahin, M. ve Uğur Kural, H., Birinci Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Nealy, C. E., O' Hare, L., Powers, J. D., Swick, D. C. (2012). The Impact Of Autism Spectrum Disorders On The Family: A Qualitative Study Of Mothers Perspectives. *Journal Of Family Social Work*, 15, (3), 187-201.
- Nicholas, D. B., Zwaigenbaum, L., Ing, S., Macculloch, R., Roberts, W., Mckeever, P., and Mcmorris, C. A. (2016). "Live It To Understand It": The Experiences Of Mothers Of Children With Autism Spectrum Disorder. *Qualitative Health Research*, 26 (7), 921-934.
- Oktay, B. (2010). *Aleksitimi: Bağlanma, Kendilik Algısı, Kişilerarası İlişki Tarzları Ve Öfke Değişkenleri Açısından Bir Değerlendirme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Öksüz, Z. (2008). Otistik ve Normal Çocuk Sahibi Anne Babaların Bazı Psikiyatrik ve Psikolojik Özelliklerinin Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba İle Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches In Psychiatry*, 5 (4), 420-440.
- Özener, K. (2016). Otizmli ve Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinin Otistik Belirtiler Gösterme Eğilimleri. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Tartışma Metinleri.
- Öztürk, M. O., Uluşahin, N. A. (2016). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.
- Palermo, M. T., Pasqualetti, P., Barbati, G., Intelligente, F., Rossini, P. M. (2006). Recognition Of Schematic Facial Displays Of Emotion In Parents Of Children With Autism. *The Journal Of Autism*, 10 (4): 353–364.
- Parker, J. D. A., Taylor, G. J., Bagby, R. M. (1998). Alexithymia: Relationship With Ego Defense and Coping Styles. *Comprehensive Psychiatry*, 39, (2), 91- 98.
- Rutter, M. (2000). Genetic Studies Of Autism: From The 1970s Into The Millennium. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, (1), 3-14.
- Saymaz, E. B. (2008). Otizmde Duygu Algılama ve İfade Etme: Bir Olgu Sunumu. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*:15 (1), 32-36.
- Silah, M. (2005). Endüstride Çalışma Psikolojisi, Ankara: Seçkin Yayınevi,
- Sucksmith, E., Roth, I., Hoekstra, R. A. (2011). Autistic Traits Below The Clinical Threshold: Re-Examining The Broader Autism Phenotype In The 21st Century. *Neuropsychology Review*, 21 (4), 360– 389.

- Szatmari, P., Georgiades, S., Duku, E., Zwaigenbaum, L., Goldberg, J. and Bennett, T. (2008). Alexithymia In Parents Of Children With Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism Developmental Disorders*. 38, (10), 1859- 1865.
- Szatmari, P., Maclean, J. E., Jones, M. B., Bryson, S. E., Zwaigenbaum, L., Bartolucci, G. and Et Al. (2000). The Familial Aggregation Of The Lesser Variant In Biological And Non-Biological Relatives Of PDD Probands: A Family History Study. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 41, (5), 579– 586.
- Şahin, M., Bedük, A. (2019). Çalışanlarda İş Stresi ve Tükenmişlik İlişkisi: Bankacılık Örneği, *International Social Sciences Studies Journal*, 5, (31), 1448-1458.
- Şaşıoğlu, M., Gülol Ç., Tosun, A. (2013). Aleksitimi Kavramı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5 (4), 507- 527.
- Tabachnick B.G., Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (Sixth Ed.), Boston: Pearson.
- Tanrıverdi, A. C. (2017). Özel Eğitim Merkezinde Eğitim Alan Mental Retarde ve Otistik Çocukların Annelerinin Depresyon ve Aleksitimi Düzeylerinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Üsküdar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Taylor, G. J., Bagby, R. M., Parker J. D. A. (1997). Disorders Of Affect Regulation: Alexithymia In Medical And Psychiatric Illness. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thompson, J. (2009). Emotionally Dump: An Overview Of Alexithymia: [https://scholar.google.com/scholar?q=Thompson+J.,+\(2009\).+Emotionally+Dump+An+Overview+Of+Alexithymia.+Website:&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart](https://scholar.google.com/scholar?q=Thompson+J.,+(2009).+Emotionally+Dump+An+Overview+Of+Alexithymia.+Website:&hl=tr&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart).

- Tunçel, A. (2017). Çocuklarında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Annelerin Depresyon, Tükenmişlik ve Umutsuzluk Düzeylerinin Çocuktaki Otizmin Ağırlık Derecesine Göre Karşılaştırılması. (Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü , Gaziantep.
- Uğuz, Ş., Toros, F., Yazgan-İnanç, B., Çolakkadioğlu, O. (2004). Zihinsel veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7 (1), 42- 47.
- Uysal, C. Işık-Aslan, B. (2012). Nörogelişimsel Bozukluklar Ve Ortodonti. *Acta Odontologica Turnica*, 31, (1), 36- 42.
- Uzuntaş, A. (2013). Etkili İletişim: Anlatabilmek ve Anlayabilmek. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21,(1), 11- 30.
- Ünal, G., Özenoğlu, A. (2016). Nörogelişimsel Bozukluklarda Beslenme. *Clinical And Experimental Health Sciences*. 6, (2), 80-85.
- Virkud, Y. V., Todd, R. D., Abbacchi, A., Zhang, Y. and Constantino, J. N. (2009). Familial Aggregation Of Quantitative Autistic Traits İn Multiplex Versus Simplex Autism. *American Journal Of Medical Genetics: Part B, Neuropsychiatric Genetics*, 150B, 328– 334.
- Wolff, S, Narayan, S., Moyes B. (1988). Personality Characteristics Of Parents Of Autistic Children. *Journal Of Child Psychology and psychiatry*, 29, (2), 143-153.
- Yıldırım, M. H., İçerli, L. (2010). Tükenmişlik sendromu: Maslach ve Kopenhag tükenmişlik ölçeklerinin karşılaştırmalı analizi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 123-131.
- Yücesoy Ö. Ş., Ergenekon, Y., Çolak A., Kaya Ö. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu, T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2. Baskı, Ankara.

EKLER

EK-1 Aydınlatılmış Onam Formu

Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programında Gerçekleştirilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, elde edilen veriler doğrultusunda Otizm spektrum bozukluğu Tanısı almış çocuk ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin aleksitimi, geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılmasıdır.

Anketler tamamen bilimsel amaç ile düzenlenmiştir. Anket formlarında kimlik bilgileriniz yer almayacaktır. Size ait bilgiler gizli tutulacaktır. Çalışmadan elde edilen veriler yalnızca istatistiksel veri olarak kullanılacaktır ve bu çalışmaya katılmak yalnızca gönüllülük esasına dayanmaktadır. Yanıtlarınızı içten ve doğru olarak vermeniz toplum ve bilim için yararlı bir bilgi kaynağının oluşmasını sağlayacaktır.

Yardımlarınız için teşekkür ederim.

Menekşe KARABOĞA

Yukarıdaki bilgilerin tümünü okudum ve anketin uygulanmasını onayladım.

İmza:

Ek-2 Bilgilendirilmiş Onam Formu**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU**

Sayın Katılımcı,

Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programında yürüteceğim tez çalışmam için araştırma yapmaktayım. Sizlere sunulan anketler, Otizm Spektrum Bozukluğu tanısı almış çocukların anne ve babaları ile Normal gelişim gösteren çocukların anne ve babalarında Aleksitimi, Geniş Otizm Fenotipi ve Tükenmişlik düzeylerini belirlemek ve karşılaştırmak amacıyla verilmiştir. Araştırmanın verileri, Mardin ilinin Kızıltepe ilçesinde yer alan rehabilitasyon merkezlerine kayıtlı ve Kızıltepe Devlet Hastanesi çocuk psikiyatri polikliniğine başvurmuş, çocuğu otizm spektrum bozukluğu tanısı almış Çocukların ebeveynleri ile normal gelişim gösteren Kızıltepe ilçe milli eğitim müdürlüğüne bağlı İlkokullarda öğrenim gören çocukların ebeveynlerinden oluşan toplam 187 katılımcıdan toplanacaktır. Verilecek yanıtlar sadece bilimsel veri toplama amacıyla kullanılacak olup, kimlik bilgilerinizi paylaşmanız ve anket formu üzerine adınızı soyadınızı yazmanız beklenmemektedir.

Ankette yer alan soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Kendinize en uygun olan cevabı işaretlemeniz beklenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır ve istediğiniz zaman çalışmadan çekilme hakkına sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanız araştırmaya katılmaya onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır.

Her bir ölçeği yanıtlamadan önce lütfen ölçeğin üst kısmında bulunan yönergeleri dikkatlice okuyunuz.

Katılımınız için teşekkür ederim

ARAŞTIRMACI: MENEKŞE KARABOĞA
DANIŞMAN: YARD. DOÇ. DENİZ ERGÜN

Ek-3 Kişisel Bilgi Formu

Bu form araştırmacı tarafından hazırlanmış olup isim soyisim bilgisi paylaşmanızı gerektirmemektedir. Sizden istenen bilgileri doğru vermeniz araştırmamızın değerlendirilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

1)Yaşınız:

2)Cinsiyetiniz:

- a) Kadın b) Erkek

3) Eğitim Durumunuz:

- a) Okul bitirmedim b) İlkokul c)Ortaokul d) Lise e) Üniversite ve üzeri

4) Eşinizin Eğitim Durumu:

- a) Okul bitirmedim b) İlkokul c)Ortaokul d) Lise e) Üniversite ve üzeri

5)Çalışma durumunuz:

- a) Çalışıyorum b) Çalışmıyorum

6) Aylık geliriniz ne kadar?

- a) 2.020 veya altı b) 2500-3.000 c) 3.001-4.000 d) 4.001-5.000 e) 5.000 ve üstü

7) Çocuk sayısı:

8) Çocuklarınız arasında başka bir engel tanısı veya otizm spectrum bozukluğu tanısı almış çocuk var mı varsa sayısını belirtiniz.....

9) Çocuğunuza otizm spectrum bozukluğu tanısı hangi yıl konmuştur?.....(belirtiniz)

10) Çocuğunuz özel eğitim hizmeti alıyor mu, alıyorsa ne kadar süredir alıyor?

cevabınız evetse ne kadar süredir alıyor belirtiniz.....

11)Çocuğunuzun bakımı ile en çok kim ilgileniyor?

- a) Anne b) Baba c) Anne-Baba d) Diğer (belirtiniz).....

Ek-4: Toronto Aleksitimi Ölçeği

Lütfen aşağıdaki maddelerin sizi ne ölçüde tanımladığını işaretleyiniz.

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1	Ne hissettiğimi çoğu kez tam olarak bilemem.					
2	Duygularım için uygun kelimeleri bulmak benim için zordur.					
3	Bedenimde doktorların dahi anlamadığı hisler oluyor.					
4	Duygularımı kolayca tarif edebilirim.					
5	Sorunları yalnızca tarif etmektense onları çözümlmeyi yeğlerim.					

Ek-5: Otizm Spektrum Anketi

Aşağıda bazı ifadelerin listesi bulunmaktadır. Lütfen her ifadeyi çok dikkatli okuyunuz ve hangi şiddetle kabul veya red ettiğinizi, cevabınızı daire içine alarak oranlayınız.

Lütfen Aşağıdaki Hiçbir İfadeyi Boş Bırakmayınız.

Madde sayısı	Maddeler.	Kesinlikle katılıyorum	Sıklıkla katılıyorum	Bazen katılıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	İşleri tek başıma yapmaktansa başkaları ile birlikte yapmayı tercih ederim.				
2	İşleri tekrar tekrar aynı şekilde yapmayı tercih ederim.				
3	Hayal ederek zihnimde bir resim yaratmak benim için kolaydır.				
4	Sıklıkla bir işe diğer işleri gözden kaçırarak kadar kendimi kaptırırım.				
5	Sıklıkla diğerlerinin dikkat etmedikleri durumlarda, ben küçük gürültülere dikkat ederim.				

Ek-6: Maslach Tükenmişlik Envanteri

Bu araştırmada anne ve babaların yaşamlarındaki sıkıntılar, stresler ve yorgunluklar incelenmektedir. Bu amaçla hazırlanan elinizdeki ankette, bu konuları yansıtan ifadeler yer almaktadır. Sizden istenen her bir ifadenin örneklediği durumu ne kadar sıklıkla yaşadığınızı uygun yanıt aralığına (+) işareti koyarak belirtmenizdir.

		Hiçbir Zaman (0)	Çok Nadir (1)	Bazen (2)	Çoğu Zaman (3)	Her Zaman (4)
1	Çocuğumdan soğuduğumu hissediyorum.					
2	Gün sonunda kendimi ruhen tükenmiş hissediyorum					
3	Sabah kalktığımda bir gün daha bu işi kaldıramayacağımı hissediyorum					
4	Çocuğumun ne hissettiğini hemen anlarım					
5	Çocuğuma sanki insan değilmiş gibi davrandığımı fark ediyorum					

Ek-7: Ölçek İzinleri

Toronto Aleksitimi Ölçeği İzni

Samet Kose <sametkose@gmail.com>

13.03.2019 11:59

Kime: menekse_karaboga@hotmail.com

[Tüm ekleri kaydet](#)

Kose_2009_BCP_TAS20.pdf
90,89 KB

Kose_TAS-20_Normative.pdf
186,6 KB

TAS-20_TurkishVersion.pdf
266,45 KB

Merhaba Sevgili Menekse,

Tez çalışmanızda Türkçe TAS-20'ni kullanmanız beni sevindirir. TAS-20 Ölçeğini, validation çalışması makalesini ve Türk toplumu normatif değerleri tablosunu ekte gönderiyorum.

İçtenlikle,

Samet Kose, MD, PhD

Franklin, Tennessee

OTİZM SPEKTRUM ANKETİ

Sezen Gökçen <sezenkokcen@hotmail.com> şunları yazdı (13 Oca 2019 19:38):

Menekşe hanım merhaba,
Size ekte Otizm Anketini ve makalesini gönderiyorum,
Çalışmanızda kolaylıklar dilerim,

İyi akşamlar

Doç Dr. Sezen Köse

From: menekşe karaboğa <menekse_karaboga@hotmail.com>

Sent: Friday, January 11, 2019 10:58 AM

To: sezenkokcen@hotmail.com

Subject: Otizm Spektrum Anketi İzin

MASLACH TÜKENMİŞLİK ENVANTERİ

"Nilhan.Sezgin@ankara.edu.tr" <Nilhan.Sezgin@ankara.edu.tr> şunları yazdı (12 Mar 2019 15:36):

- >> On 2019-03-12 10:16, menekşe karaboğa wrote:
- >> Hocam merhaba, Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış Çocukların
- >> Ebeveynleri ile Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinde
- >> Geniş Otizm Fenotipi, Aleksitimi ve Tükenmişlik Düzeylerinin
- >> Karşılaştırılması başlıklı Klinik Psikoloji yüksek lisans tezim için
- >> Türkçe güvenilirlik ve geçerlilik çalışmasını yapmış olduğunuz Maslach
- >> Tükenmişlik Ölçeği Türkçe formunu kullanabilir miyim ve türkçe
- >> formunun tamamını , raporlanmasını bana gönderme sansiniz var mi?
- >> Şimdiden teşekkür ederim.
- >> iPhone'umdan gönderildi
- >
- > Merhaba Menekşe Karaboğa,
- >
- > Uz.Psk. Tolga Duygun artık yurt dışında yaşadığı için izin süreci biraz zaman alabiliyor. Annelere uyarladığımız "Maslach Tükenmişlik Ölçeği anne formunu" çalışmanızda kullanmak için iznimize baş vurmanıza teşekkür ederiz. Danışmanınızın adını ve hangi üniversitede tezinizi yaptığınızı da belirterek Araştırmamız tamamlandığında sonucu konusunda bilgi yollamanız koşuluyla ölçeği yüksek lisans tezinizde kullanmanız bizi memnun eder.
- >
- > Bu Ölçeğin Zihinsel Engelli Çocuk Annelerine Uyarlanması teknik makalesi "Türk Psikoloji Dergisi, Aralık 2003 Cilt 18 sayı 52'de yayınlanmış durumda ve puanlama ile faktör yapısına ilişkin bilgiler makalede var.
- > Ayrıca, "<https://toad.edam.com.tr/sites/default/files/pdf/maslach-tukenmislik-olcegi-toad.pdf>" adresinden Tolga Duygunun YL tezini indirebilirsiniz.
- >
- > Başarı dileklerimizle,
- >
- >
- > Prof. Dr. Nilhan Sezgin
- >
- > Ankara Üniversitesi Psikoloji Bl. Klinik Psikoloji AnaBilimDalı Öğ.Üyesi

ÖZGEÇMİŞ

Menekşe Karaboğa, 26.06.1996 tarihinde Mardin'in Kızıltepe ilçesinde dünyaya gelmiştir. Sıtkı Türkoğlu ve Mehmetçik İlköğretim okullarından mezun olduktan sonra, Kızıltepe kız teknik ve meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi/erken çocukluk eğitimi bölümünü başarıyla bitirmiş ve 2017 yılında Girne Amerikan Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümünü tamamlamıştır. Lisans mezuniyetinin hemen ardından Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programına (Tezli) başlamıştır. Lisans ve Yüksek Lisans sürecinde zorunlu lisans stajı ve klinik stajlarını başarıyla tamamlamasına ek olarak gönüllü stajyerlik faaliyetlerinde bulunmuştur. Yüksek Lisans eğitimi devam ederken Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Kuramsal eğitimi ve Beceri/uygulama eğitimlerini tamamlamış, eğitim süresince ulusal ve uluslararası katılımlı çeşitli kongrelere/seminerlere katılım sağlamıştır. Yüksek Lisans tez süreci devam ederken çeşitli özel kurumlarda danışmanlık seansları yürütmüştür.

İletişim Bilgileri

Menekşe Karaboğa

e-mail: menekse_karaboga@hotmail.com

İNTİHAL RAPORU

Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış çocukların ebeveynleri ile normal gelişim gösteren çocuk ebeveynlerinin aleksitimi geniş otizm fenotipi ve tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması-
menekşe kara

ORJİNALLİK RAPORU

% 10	% 9	% 5	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
2	Orhan ADIGÜZEL, İbrahim ÇETİNTÜRK. "YENİLİK YETENEĞİNİN İŞLETME PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNDE MÜŞTERİ DEĞERİNİN ARACILIK ROLÜ: BEŞ YILDIZLI KONAKLAMA İŞLETMELERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA", Journal of International Social Research, 2015 Yayın	% 1
3	acikerisim.aku.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	www.sobider.com İnternet Kaynağı	% 1
5	www.agumuseli.com İnternet Kaynağı	% 1

ETİK KURUL RAPORU

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

28.05.2019

Sayın Menekşe Karaboğa

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2019/467 proje numaralı ve **“Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Almış ve Normal Gelişim Gösteren Çocukların Ebeveynlerinde Aleksitimi, Geniş Otizm Fenotipi ve Tükenmişlik Düzeyinin Karşılaştırılması”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, aşağıdaki öneri dikkate alınmak üzere, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

- Veri toplanması planlanan kurumlardan izin alınması koşuluyla

Doçent Doktor Direnç Kanol
Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Direnç Kanol

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.